

22.10.1983

Till Torg och Gunnar
med kärn hälsning
från Dagens Land

DIN BÖRDA ÄR MIN

Paul Gundersen

DIN BÖRDA ÄR MIN

Behövs en förändrad ekonomisk världsordning?

Schildts

Tillägnas Aino

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	7	
I	INLEDNING	9
II	TREDJE VÄRLDEN I BLICKPUNKTEN	19
	1. Den tredje världen träder fram	19
	2. Ökar klyftan?	24
	3. Lösning – illusion eller realism	39
III	ATTITYDER OCH MOTIV	47
	1. Drivkrafter	47
	2. Förändring av motiv	52
	3. Levnadsstandardens hela omfång	58
	4. Kristus och en ny ekonomisk ordning	61
	5. Kyrkans chans	65
IV	VILJA OCH VAL	75
	1. Partnerskap	75
	2. Det gäller individen	80
	3. Hur började det?	81
	4. Korruption	89
	5. Det börjar med oss själva	93
	6. Den goda viljans kedjereaktion	96
	7. Levande infrastruktur	101
FÖRKORTNINGAR	105	
REFERENSER	106	
PERSONFÖRTECKNING	110	

© Paul Gundersen 1983

Omslag: Kati Bondestam

ISBN 951-50-0293-1

Boktryckeri Oy Folio Ab, Helsingfors 1983

FÖRORD

Frågan om en rättvis ekonomisk världsordning har ofta kommit upp i samtal som jag har fört med människor med olika bakgrund både i hemlandet och under långa resor utomlands. Många av dem jag har talat med har tvivlat på att deras liv på något sätt kan påverka utvecklingens gång. Den orättvisa och misär vi kanske har sett med egna ögon lämnar oss sällan likgiltiga, men att överföra denna känsla till något som på djupet berör vårt dagliga liv och som inverkar på vår framtid synes oss svårt.

Syftet med denna korta studie är att ge några synpunkter på hur ofta det finns ett samband mellan utvecklingen i världen och den enskilda människans tankar och livsstil, hur hennes verkliga betydelse inte kan mätas med samhällsställning, egendom eller akademisk grad, utan med den målsättning och förpliktelse hon har valt. De tankar jag här framför är självfallet influerade av egna erfarenheter och upplevelser. Oavsett vilka åsikter vi företräder är det väsentligt att hela spørsmålet om en rättvis ekonomisk ordning tränger in i vårt medvetande, för i varje händelse kommer hithörande frågor att djupt gripa in i vårt eget personliga liv och våra nationers liv under de närmaste decennierna.

Helsingfors, hösten 1983

Paul Gundersen

I INLEDNING

»Luften är fylld av alibin för överksamhet» säger Willy Brandt i Brandtkommissionens rapport¹ 1980 om förhållandena mellan de rika och de fattiga länderna. Han slår fast: »Att i världsvid skala skapa om nord-sydrelationerna har blivit en avgörande förpliktelse för mänsklighetens framtid. Vi tror att detta är den största utmaningen för mänskligheten för resten av detta århundrade.»

Den 1 maj 1974 omfattade FN deklARATIONEN om en ny ekonomisk världsordning. För vart år som sedan följde ökade kraven på en sådan ordning i intensitet. U-ländernas eller den s.k. tredje världens första famlande försök på 50- och 60-talet att med ekonomiska metoder och vädjanden skapa nya förutsättningar för en rättvis fördelning av resurser och livets nödtröft hade lett till beklämmande resultat. Det var följdriktigt och naturligt, att u-världen förde kampen över till det politiska planet.

Alltsedan mitten av 70-talet har frågan om en ny ekonomisk ordning varit ett ledande tema på snart sagt alla internationella konferenser, såväl politiska, tekniska som kyrkliga. En ny ordning skulle radikalt gripa in i samtliga invanda ekonomiska, politiska och kulturella mönster. De europeiska ländernas inbördes förhållanden, inte minst öst-västrelationerna, Japans och USA:s utveckling som ekonomiska världsmakter, den brännande frågan om energi och atomvapen har alla samband med planerna på en ny ekonomisk världsordning.

Under allra senaste år har visserligen somliga politiska

ledare i olika länder velat avskrika FN:s resolution om en ny ordning som en utopi utan möjlighet att förverkligas. Avgörande är emellertid inte vilka ord man använder utan den bistra verkligheten bakom orden. Därför kommer hela frågan under de år som följer alltmer att direkt angå oss i Norden. Det är väsentligt att vi vet vart utvecklingen går. Ännu väsentligare är att vi vet vad vi möjligen själva kan göra för att säkerställa en rätt kurs.

Stora internationella kriser kan tidvis överskugga behovet av en ekonomisk rättvisa i världen. De ändrar emellertid inte grundläggande fakta. De är snarare symptom på en större spänning. När kriserna lösts eller tonats ner kvarstår trycket oförminskat liksom också tvånget att i tid finna en lösning på vår tids största globala orättvisa. Faran för krig på olika håll i världen och andra trängande problem avskaffar inte behovet att ge en rättfärdig ekonomisk ordning en första rangens prioritet.

Lord Franks² möttes av skepsis när han för trettio år sedan framhävde att spänningen mellan Öst- och Västeuropa sedan andra världskrigets slut har varit det dominerande problemet, men att ett nord-sydproblem av lika stor räckvidd stiger fram. Om vågskålen efter krigsslutet balanserade kring Västeuropas återhämtning, sade han, så balanserar den nu kring frågan om ett rätt förhållande mellan det industriella nord och det i utveckling stadda syd. I dag på 80-talet är alla medvetna om nord-sydfrågan.

Emellanåt hör man påståenden, att u-ländernas svårigheter har överdrivits och läget nu håller på att ljusna. Vi invaggas lätt i en falsk optimism. UNCTAD, FN:s konferens för handel och utveckling, slår emellertid fast i sin rapport 1982 att u-länderna i själva verket upplever sin värsta kris sedan depressionen på 30-talet. Deras bitterhet kom tydligt fram under det stora GATT-mötet i Geneve i november samma år. U-länderna anklagade där industrinationerna för att söka lösa den ekonomiska krisen på u-världens bekostnad.

I början av 1950-talet hade hela Afrika bara fyra självständiga stater. Antalet har sedan dess stigit till över femtio. Nya stater har också uppstått i andra världsdelar. Sällan har självständigheten medfört välstånd för respektive stat. FN:s tidigare generalsekreterare Kurt Waldheim³ har konstaterat att de nyss befriade länderna nu bildar majoriteten i den internationella gemenskapen. De kräver den plats de är berättigade till och väntar likvärdig behandling med övriga medlemsstater. De är i växande grad otåliga över en västdominerad auktoritet som i deras ögon är källan till alla missförstånd och fördomar.

Den explosionsartade ökningen av nya medlemsstater i FN har givit tredje världen en plattform som den inte har tvekat att använda. De oljeproducerande OPEC-ländernas dramatiska framgångar på 70-talet har, liksom maktkampen i södra Afrika och Sydostasien också starkt intensifierat nord-syddialogen. Det är inte mera fråga om huruvida man kan genomföra en annorlunda ekonomisk ordning i världen. Det är snarast fråga om tidpunkt och metoder. Tålmodet i den tredje världen håller på att ta slut. När ledare från hela världen möttes vid toppmötet i Cancun i Mexico 1981, betonade Mexikos president José Lopez Portillo⁴ i sitt öppningstal att klyftan mellan i- och u-länder redan har lett till ett nytt slags kallt krig.

President Nyerere⁵ i Tanzania påpekar att det rådande ekonomiska systemet kan ändras både internationellt och inom enskilda länder antingen genom konfrontation eller genom underhandlingar. Inte ens de lidanden som följer en revolution kan hindra dess utbrott, om människor har nått en bestämd gräns av förtvivlan. I dag är frågan: kan en nyordning mera ske genom samarbete på likvärdig bas? Annars kommer den att formas av de mäktiga krafter som hämnd och bitterhet kan mobilisera. Om man inte kan förekomma dessa krafter spel, förestår svåra konflikter. Genom att man bara väntar blir situationen ännu mera tillspetsad. Visserligen förband sig de tjugotvå deltagar-

nationerna i toppmötet i Mexiko att avskaffa hungern i världen till år 2000. De nådde dock ingen överenskommelse om hur detta skall ske.

Under ett besök i Finland 1979 varnade Abd-El Rahman Khane⁶, en av ledarna för UNIDO, FN:s organisation för industriell utveckling, för att den verkliga tidsinställda bomben utgörs av i-ländernas enorma utsugning av tredje världen. U-länderna har upprepade gånger varnat för att de snart tröttnar på den artiga dialogen med i-länderna och alltmer kommer att sätta i gång med systematisk påtryckning.

I i-länderna finns det många som gärna ser att man bevarar status quo. Detta sammanfaller med deras egna ekonomiska intressen. Tiden har dock runnit förbi sådana förhoppningar att bromsa utvecklingen. Nu gäller utmaningen att styra förändringens krafter in på en fredlig och uppbyggande kurs.

Engagerar frågan oss? Vi har genom press och TV en hel del kunskaper om situationen i tredje världen och vet därför att en skriande orättvisa råder. Människor, långt utanför de kretsar som genom sitt arbete är direkt sysselsatta med u-landsfrågor, är ingalunda likgiltiga. Tidigare världsbankschefen Robert McNamara visade, att 600 miljoner människor enligt ljusaste prognoser⁷ kommer att leva i absolut fattigdom ännu år 2000. Vi tvivlar knappast på riktigheten av hans påstående. Vi vet också att en fjärdedel av världens befolkning utnyttjar tre fjärdedelar av världens resurser för egen räkning. Vi kan emellertid inte med bästa vilja inse vad vi, du och jag, kan göra. Det dagliga livet är fullt av uppgifter och bekymmer som tar i anspråk all den energi vi förfogar över. Vi ger en slant till en insamling, kanske ibland med en undran angående vilka ändamål den till slut tjänar och hur många procent av den som når de verkligt behövande.

Tragedin i Kampuchea i slutet av 70-talet, när halvannan miljon människor miste livet, grep de flesta djupt. Vi gav

kanske då ett större bidrag än vanligt till Röda Kors-insamlingen. Kanske hade vi en obestämd känsla av att detta inte var nog. Sedan fortsatte vi vår dagliga rutin och idag har de flesta av oss glömt katastrofen i Kampuchea. Vad annat kan vi göra? Ett samband mellan vårt dagliga liv och de stora världsfrågorna som tränger sig på synes inte existera. Vi ser ingen möjlighet till en meningsfull insats för oss själva. Därför är vi också oförmögna att engagera oss i djupare mening. Det verkar meningslöst att påstå, att vårt liv kan påverka världsutvecklingen. Likaledes har de stora händelseförloppen i världen föga inverkan på våra göromål. Vi noterar med förargelse höjda kaffe- och bensinpriser men i de flesta avseenden rubbas inte våra egna cirklar.

Om vi kunde se en klar länk mellan kampen för en ny rättvisa i världen och vårt eget liv, vårt tänkande och handlande, skulle förhållandet ändras dramatiskt. Det finns tusenden som längtar efter en större mening med livet men är oförmögna att finna den. De lockas inte av politikernas fraser eller partiernas appeller. De tillfredsställs inte heller av en ensidig inriktning på att skaffa sig mera materiell välfärd.

Om vi accepterar att frågan om en annorlunda ekonomisk ordning i världen endast i andra hand är av ekonomisk art och i första hand en etisk fråga om rättvisa, uppstår ett annat utgångsläge. Den internationella utvecklingen de senaste åren har visat på den djupa orättfärdigheten i det ekonomiska system som bestämmer förhållandet mellan i- och u-länder, påpekade Sveriges dåvarande utrikesminister Karin Söder⁸ vid ett juristmöte i Nigeria 1977. »För den industrialiserade världen borde detta vara en moralisk fråga lika väl som det är en politisk», underströk hon ytterligare.

De flesta u-landsöversikter ger statistik som pekar på nödvändigheten av långtgående ekonomiska förändringar. Få har behandlat den förändring av attityder i i-länderna som fordras, om grundproblemet i verkligheten är moraliskt. Detta kom på nytt tydligt fram under världsbankens

konferens⁹ i Helsingfors 1982. Sri Lankas finans- och utrikesminister Ronnie de Mel var en av dem som uttryckte u-ländernas djupa besvikelse allra främst över grundinställningen hos de rika länderna.

Att etablera en ny internationell ekonomisk rättvisa är inte – och kan aldrig vara – blott ett ekonomiskt företag. Det fordras också en förändring i människors livsattityder och motiv. Somliga avvisar detta som naivt och ovidkommande, som om man inte räknade med realiteter. Går vi litet längre in på frågorna, kan vi snarast göra ett motsatt påstående: det är ett önsketänkande att vänta sig, att en ofrånkomlig nyordning kan ta form genom en fredlig evolution på annat sätt än genom att människors samveten verkligen vaknar och genom de följer detta för med sig. Viljan att se förbi de egna fördelarna måste bilda den grund på vilken politiska och ekonomiska åtgärder stöder sig.

Påven Johannes Paulus II pekade 1979 i sitt första herdabrev på den globala moraliska oordning som manifesteras genom dem som dör i hunger och dem som kvävs i överflöd. Han framhöll att problemets vidd tvingar oss att tänka om beträffande de strukturer som behärskar världsekonomin, finanserna, penningvärdet, produktionen och handeln. Genom sådana strukturer kan inte de orättvisor vi har ärvt rättas till. De svarar inte mot nutidens krav. »Solidaritet måste vara den ledande principen här. Den måste också kunna tränga in i världshandeln för en omfördelning av kontrollen av resurserna.»

Det är skäl att minnas att de förbättringar som skett i världen vanligen har haft sitt upphov i enskilda individer eller skapande minoriteter. Några människor har sett ett behov, fått en vision och funnit en drivkraft. De har satt i gång ett handlingsprogram, oftast ovisst om utgången och oavsett om de haft medhåll eller rönt motstånd. Metoderna måste därtill vara en äkta del av det uppställda målet. Annars undergräver de, åtminstone på längre sikt, varje försök att nå bestående resultat. Hämnad kan inte skapa

hållbar rättvisa.

Den kamp William Wilberforce¹⁰ i slutet av 1700-talet förde i det engelska parlamentet för att avskaffa slavhandeln var i början en ensam mans kamp. Det som han efterlyste stämplades av andra politiker och ämbetsmän, de flesta av dem respektabla kristna, som helt orealistiskt. Han påstods inte beakta de ekonomiska realiteterna utan vara offer för ett världsfrämmande önsketänkande. I ett angrepp på Wilberforce i parlamentet varnade representanten för Liverpool för att »låta en missförstådd humanitet i dessa upplysta tider bli en falsk förevändning för farliga angrepp på egendom och karaktär». Genombrottet kom efter mer än tjugo års arbete. Lagstiftningen slog fast den nya inställningen.

Wilberforce var en lysande begåvning. Om han hade arbetat främst på sin egen karriär hade han, enligt historikern G. M. Trevelyan, utan vidare efterträtt William Pitt som statsminister. I sin dagbok skrev Wilberforce: »Den allsmäktige har ställt två mål för mig, avskaffandet av slavhandeln och en reformation av sederna i England.» Wilberforce nådde i väsentlig grad de mål han hade uppställt.

Den drivande kraften hos Wilberforce var en levande kärlek till medmänniskorna och respekt för människovärdet. Det var en följd av en djup personlig erfarenhet som flyttade tyngdpunkten från den egna karriären till en kamp för ett bättre samhälle. Det är inte mer än rättvist att peka på vilka dynamiska krafter också hat och bitterhet kan utlösa. Det tragiska är att människor som har drivits av dessa känslor ofta har fått erfara, att bitterheten till slut undergrävde deras verk. Dock har det varit en ärligare väg en åskådarens. Världen är full av åskådare och cyniker. Genom sin passivitet förverkar de rätten att kritisera resultatet av de krafters spel de bevittnar. Lika farliga som cynikerna är sådana experter som självsäkert fastställer vad som kan ske och särskilt vad som inte kan ske. Ibland räknar de inte med

de krafter som en övertygelse kan sätta i gång. De är ofta blinda för den offervilja vanliga människor är beredda till när det gäller en meningsfull insats.

FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna av den 10 december 1948 ger en riktig utgångspunkt för all aktion. Offentligt kan nämligen ingen instans som omfattat deklarationen avvisa den. Handling eller brist på handling kan vi idag ställa i offentlighetens ljus och granska dem med deklarationen som rättesnöre. Man har med rätta kallat deklarationen mänsklighetens Magna Charta. Det står fastslaget att alla människor föds fria och jämlika. De borde handla gentemot varandra i en anda av broderskap. Varje individ har rätt till en levnadsstandard som tryggar familjens välbefinnande vad näring, bostad, hälsovård etc. beträffar.

Det är ett ofantligt gap mellan verkligheten idag och FN:s resolution om varje människas lika värde och lika rätt. Men deklarationen som de flesta regeringar har omfattat klagör genast att grundproblemet är av moralisk art.

Den fråga som gäller människovärdet har många förgreningar. Vi tänker lätt bara på de färgade människorna och deras undertryckta ställning eller på de politiska fångarna. Men också i våra nordiska länder finns olika slag av skiljemurar mellan människor. Vi placerar gärna andra i kategorier på grundval av ursprung, utbildning, språk, religion. Dessa indelningar är ofta uttryck för en gradering av människovärdet. De kan vara lika mycket uttryck för apartheid som det rasförtryck vi bevittnar i Afrika.

Myndigheterna kan inte helt förhindra diskriminering av människor. De kan begränsa dess former men inte dess existens. Inga lagar kan någonsin få död på apartheid förrän den dött i människans sinne, sade en gång en afrikansk minister. Om vi inte accepterar människovärdet som ett absolut värde, oavsett vem det gäller, är vårt bedömande uttryck för samma fenomen som ledde till nazismen.

FN:s deklaration om en ny ekonomisk världsordning är principiellt likvärdig med deklarationen om de mänskliga

rättigheterna. Den är en offentlig förpliktelse att ställa till rätta rådande orättvisor och att avlägsna klyftan mellan rika och fattiga. Generalförsamlingen fastslog sitt beslut att brådskande verka för denna ordning.

Det finns självfallet kretsar som vill utnyttja frågan om en ekonomisk nyordning som ett slagträ för diverse politiska syften. Somliga menar att den kan bli en rökridå för att sprida kommunismens läror i u-länderna. I Japan har några politiker hånfullt kallat den nya ekonomiska ordningen en politisk fras. USA har fruktat att landets inflytande minskar i frågor som har livsviktigt intresse för ekonomin. Därför var president Reagan motsträvig att i Mexiko 1981 gå med på s.k. globala förhandlingar, bl.a. om världens energiförsörjning. De socialistiska östländerna har ofta hänvisat till att nöden i u-världen inte angår dem. De menar att det är uteslutande de forna västliga kolonialmakterna som bär skulden.

De flesta argumenten och beskyllningarna, de må komma från vilket håll som helst, kringgår frågan om en mänsklig solidaritet med dem som just nu lever i fullständig misär.

Pakter och internationella projekt i världsskala behövs, för problemens storlek är av den klass, att utmärkta frivilliga men begränsade initiativ inte räcker till. Det måste därför också på regeringsnivå finnas en positiv politisk vilja som har stöd av en förändring i sinnelaget. En människas innersta motiv och vilja kan inte bestämmas av resolutioner. Det måste var och en själv avgöra. Därför bildar vägen till en ny ekonomisk och social rättvisa i världen en båg från den enskilda människan till det världsvida. En enskild individ är inte en spelknapp, om hon inte accepterar att vara det. Snarare är individen den centrala utgångspunkten för en realistisk lösning. Därför är det inte likgiltigt hur vi lever.

De följande avsnitten konkretiserar ovan skisserade bild. De vill också visa på möjligheter som står den enskilda människan till buds, när hon vill göra en insats och är villig att i sitt eget liv betala priset för en broderskapets och

hjärtats revolution.

Den som engagerar sig för en tillräckligt stor sak får sällan själv se sitt mål förverkligat. Däremot får hans liv en mening som inte fördunklas med åren.

II TREDJE VÄRLDEN I BLICKPUNKTEN

1. Den tredje världen träder fram

Man beräknar att närmare två miljarder människor föds före följande sekelskifte. Det överväldigande flertalet av dem kommer att bo i u-världen och en betydande procent i de allra fattigaste länderna. Uppgiften att skaffa näring åt alla dessa människor verkar hart när omöjlig. Framtiden präglas av ovisshet. Utvecklingen hittills har inte varit uppmuntrande om det också är orätt att tala om ett fullständigt misslyckande. Klyftan mellan fattiga och rika nationer i världen har dock intill denna dag fortsatt att vidgas. U-ländernas andel i världsexporten har kontinuerligt sjunkit.

A.R.K. Mackenzie¹, som var medarbetare i Brandtkommissionen och Storbritanniens minister vid FN för ekonomiska och sociala angelägenheter, beskrev 1977 sin syn på huvuduppgiften under de närmaste decennierna. Den stora fråga som diplomatin konfronteras med de följande tjugo åren gäller en ny överenskommelse mellan de rika och fattiga nationerna, en ny ordning i världen. Somliga människor, säger han, tänker att det är ett försök att vända upp och ner på de rika och låta pengarna falla ur deras fickor. Men de rika länderna behöver i verkligheten lika mycket en ny världsordning som de fattiga.

Frågan kom dramatiskt till uttryck under ett toppmöte i Downing Street, berättar Mackenzie. De rika ländernas ledare anlände dit, alla bekymrade för sina respektive länders ekonomiska problem. Själva logiken i deras egna

analyser ledde dem till den konklusionen, att det inte fanns någon som helst chans till lösning på deras egna problem utan en förbättring av hela världens moraliska klimat. Deras kommunicé prioriterade visserligen lösandet av inflationen och arbetslösheten, men i samtliga konkreta förslag gällde det att förbättra förhållandet mellan rika och fattiga länder.

Mycket av nord-syddialogen har lidit av en mentalitet som bara går ut på större krav från u-världen och flere eftergifter från i-världen. Brandtkommissionens rapport slår emellertid fast, att beroendet mellan i- och u-länderna är ömsesidigt. En tillfredsställande lösning är ett livsvillkor för bägge grupperna. Rapporten är egentligen ingen u-landsöversikt utan snarare ett realistiskt program för överlevnad både för den rika och för den fattiga världen. Vintern 1983 kompletterade kommissionen sin rapport med ett nytt dokument², som går vidare för att väcka oss till insikt om det internationella beroendets mekanism och vittgående följder i den moderna världen.

Det är skäl att här kort sammanfatta några centrala frågor som man vanligen anser höra till en ny ekonomisk världsordning³, ehuru det inte finns någon allmänt omfattad definition:

- Varje lands rätt att självt bestämma över sina naturliga resurser. Till detta räknar man ofta också rätten att kontrollera utländska företag, bl.a. de multinationella företagen.
- En mångsidigare produktion i u-länderna
- Industrialisering av u-länderna. Dessas andel av världens industriella kapacitet borde år 2000 vara en fjärdedel. I dag är den mindre än en tiondedel.
- Fria kanaler för u-ländernas produkter till i-ländernas marknader
- Råvaruprisernas stabilisering på världsmarknaden
- En förbättring av naturprodukternas konkurrenskraft jämförd med syntetiska produkter
- Utveckling av lantbruket

- Upphörande med slöseri av naturresurser, inbegripet livsmedel
- Förnyande av världens valutasystem
- Utveckling av en lämplig teknologi, dess disponering och tillämpning
- Utveckling av det inbördes samarbetet mellan u-länderna
- Ökning av u-hjälpen utan politiska och militära villkor
- Överenskommelse om mänsklighetens gemensamma arv, t.ex. havsbottens mineralresurser

Hela frågan gäller emellertid mycket mera än ekonomi, industrialisering och u-hjälp. En ny ekonomisk ordning innebär en process av nytänkande. I verkligheten griper den lika mycket in i världens överklass som i u-ländernas liv.

Ett grundläggande argument som tredje världen har fört fram, är det faktum att u-ländernas exportpriser i förhållande till importvarornas pris fortsättningsvis har försämrats. Under ett besök i Norden 1981 illustrerade guvernör Anna Abdallah från Tanzania denna utveckling med ett exempel. En traktor kunde 1966 köpas för 14 ton sisal. Redan tio år senare krävdes 26 ton och idag hela 46 ton.

De oljeproducerande OPEC-ländernas offensiv 1974 väckte starka förhoppningar om liknande aktioner bland andra råvaruexporterande u-länder. Man planerade karteller och lanserade vissa konkreta försök. De misslyckades huvudsakligen. När man höjde priserna, ledde detta i flera fall till intensiva motåtgärder i i-länderna. Resultatet var ofta nya billiga substitut. Dessa reducerade i värsta fall permanent behovet av den ursprungliga importvaran till en obetydlighet. Kartellstrategin kan slå tillbaka också därför att i-länderna själva är storproducenter av vissa nyckelråvaror.

Fluktuationerna på världsmarknaden har ofta pressat råvarornas prisnivå ner under produktionskostnaderna. Den bitterhet sådant skapar i u-länderna är begriplig. Många afrikanska länder är helt beroende av en enda exportprodukt. Därför framförde man redan för länge sedan

tanken på en gemensam råvarufond för att stabilisera priserna. Det första genombrottet skedde vid Lomé-konferensen 1975. Då tog man på allvar upp frågan om att skydda inkomsterna från råvaruförsäljningen som till största delen är u-ländernas enda inkomstkälla. Lomé-konferensen var en av de första där tanken på ett partnerskap mellan i- och u-länder fick konkretare form.

På UNCTAD-konferensen i Manila 1979 kunde man rapportera en del hoppfulla tecken. Efter långvariga påtryckningar från de minst utvecklade s.k. LDC-länderna★, undertecknade man en överenskommelse för att etablera en gemensam råvarufond och stabilisera priserna. Följande år gjorde man ytterligare framsteg när över hundra länder omfattade en gemensam deklaration. Mellan den gemensamma marknaden och sextio u-länder trädde ett nytt Lomé-avtal i kraft 1981. Ännu klagar u-länderna bittert över att fonderna är alldeles för små för att i ett krisläge ha tillräckligt stabiliserande verkan.

I i-världen har man ibland låtit påskina att råvarufonderna är ett uttryck för välgörenhet. Idealismen är dock avlägsen. Frankrikes utrikesminister Cheysson sade 1981 klart, att u-länderna måste få mer stöd, så att de får råd att importera mera varor från industriländerna. I verkligheten är västvärlden på lång sikt i trängande behov av u-världens marknader. Nyttan av ett avtal är helt ömsesidig. Från politisk synpunkt gäller samma sak. Därför ger USA mera hjälp åt de länder, vilkas regimer man anser det viktigt att stödja. Detsamma gäller Sovjetunionen.

Som ett motargument har ekonomiska i-landskretsar pekat på faran av att vi drunknar i en importflod av billiga färdigvaror från u-länderna. Problemet satte känslorna i svall

★ LDC (Least Developed Countries) De 36 LDC-länderna omfattar 13 procent av den totala u-landsbefolkningen. Till LDC-gruppen räknas de länder vilkas bruttonationalprodukt är under ca 400 dollar per person, där industrins andel av nationalprodukten är under tio procent och där läskunnigheten bland fullvuxna är under tjuugo procent. Definitionen har sina brister men visar ändå var den massiva fattigdomen i världen är koncentrerad.

på GATT-mötet i Geneve 1982. Man talade om en potentiell konkurrens som kan bli ett dödligt hot för många industrier. Vissa industrigrenar är sannolikt dömda att småningom försvinna i våra länder. Det är också helt möjligt att vi med tiden måste foga oss i en djup förändring av den industriella geografin. Det är dock skäl att i denna debatt hålla proportionerna klara. U-länderna fortsätter att vara importörer i överväldigande grad. Nittio procent av den totala produktionskapaciteten i världen ligger i de rika i-länderna. Hela OECD-gruppen (Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling), alltså främst Västeuropa, Japan och Nordamerika, exporterade under 1970-talet mer än tre gånger så mycket till u-länderna som de importerade från dem. De rika länderna uppvisar ett ofantligt överskott som bara växer.

U-länderna försöker idag utnyttja varje forum där deras röst kan bli hörd. Särskilt UNCTAD har redan under tjugo år erbjudit den fattiga världen en chans att ge uttryck för sin uppdämda otålighet. Trots inbördes konflikter och miss-tänksamhet bland u-ländernas ledare råder det inte tvivel om dessas enighet och beslutsamhet att tvinga i-länderna till allt konkretare eftergifter.

Oljekrisen 1973-74 var kanske den första händelse, då i-världen blev skakad och tvingad att ta ställning till alla dessa frågor. Man anslog alarmerande toner i FN. Somliga medlemmar i de västliga regeringarna tog upp problemen. För det mesta har det dock varit omöjligt, att i avgörande grad påverka i-ländernas nationella politik. Vi måste därför sannolikt bereda oss under kommande år på ännu hårdare törnar, innan tillräckliga åtgärder följer.

Världsbankens planeringschef Mahbub ul-Haq⁴ beklagade att u-länderna började med att framlägga frågan om en ny ekonomisk ordning som ett krav i stället för som ett behov. Därigenom skapade de en onödig antagonism. Hittills verkar det dock som om varje hövlig vädjan från deras sida skulle ha klingat för döva öron.

En gruppering som kraftigt har låtit höra av sig är »de 77:s grupp». Det är en sammanslutning av tredje världens länder, nu redan med nästan hundra tjugo medlemmar. Den har till syfte att främja u-ländernas inbördes samhörighet och utåtriktade krav. Gruppen driver sin sak både vädjande och hotande. Dess appeller riktas till såväl väst som öst. President Nyerere⁵ sammanfattade gruppens möte i Arusha 1977, när han konstaterade att det slags dialog vi hittills har hållit på med, inte har lyckats ändra maktstrukturerna. Nyereres yttrande rör vid problemets kärna och antyder vad som i fortsättningen är att vänta av tredje världens ledare.

I hela världen kan man finna, att fattiga människor har en lidelsefull önskan att bli behandlade som människor i stället för som problem. Häri ligger kanske kärnan till att så många uppriktiga föresatser har lett till så förödmjukande små resultat. Den fattiga människan har liksom den rika sin stolthet. Denna kan man inte bryta, även om fattigdomen ibland kan tvinga den fattige att svälja sin stolthet. Den fattige vill med sitt arbete och sina pengar betala för sin väg framåt.

2. Ökar klyftan?

Vi får idag rikligt med uppgifter om situationen i den tredje världen. Det är därför ingen orsak att här i detalj beskriva läget. För att ha bakgrunden klar är det ändå nyttigt att betona några fakta som i ett nötskal visar verkligheten. Beroende på vilka källor man använder varierar siffrorna. Storleksordningen talar i varje fall ett entydigt språk. Tyvärr räcker det inte med statistik för att väcka människor till handling. Det krävs starkare medel.

Vid FAO:s, FN:s livsmedels- och jordbruksorganisations, möte i Rom 1979 fäste FAO-chefen Edouard Saouma⁶ i ett anförande inför representanter för hundrafemtio regeringar

uppmärksamheten på att u-länderna inte är herrar över sitt eget öde. Han inskärpte att industriländerna inte kan skjuta över sitt ansvar för fattigdomen i tredje världen på makt-havarna i u-länderna genom att beskylla dessa för att motsätta sig inre reformer. Industriländerna har ändå det huvudsakliga ansvaret för att närmare en miljard människor fortfarande lever under gränsen för existensminimum. Ändå fortsätter tongivande stora nationer att hävda det motsatta. Under internationella valutafondens höstmöte 1982 i Toronto påstod man att krissymptomen i världsekonomin inte beror på i-ländernas bristande vilja utan främst på u-ländernas överambitiösa program och oförmåga att rätt anpassa sig till verkligheten.

Under den stora UNCTAD-konferensen i Belgrad 1983 kom de skarpa motsättningarna tydligt fram. U-länderna uttryckte sin bitterhet över protektionismen och importbarriärerna i i-länderna. Västvärlden visade på allt den redan gjort. Man påpekade att det inte går att försumma egna legitima intressen och problem. Världsbanken har emellertid klart påvisat att protektionismen, ehuru förståelig från respektive länders synpunkt, en dag på ett ödesdigert sätt med kraft slår tillbaka på dem som tillämpat den.

Under en konferens 1981 i Schweiz för industrifolk från hela världen betonade en tysk industriledare att Tysklands ekonomiska kris och arbetslöshet har prioritet och att u-landsfrågan måste vänta. Till detta svarade en afrikansk politiker att hans folk ingenting skulle ha emot att en gång få uppleva »en tysk kris». Willy Brandt⁷ har skarpt kritiserat sitt land för att ännu inte ha begripit vad nord-syddialogen verkligen gäller.

Naturligtvis kan man inte lättvindigt avfärda problemen i Västeuropa med dess tjugo miljoner arbetslösa. Men redan vid en viss skärpning av situationen i våra egna länder är vi ständigt färdiga att ställa u-landsfrågan i bakgrunden.

Befolkningen i världens tjugo rikaste länder är tjugo gången rikare än befolkningen i världens tjugo fattigaste

länder. En fjärdedel av världsbefolkningen bor i de allra fattigaste länderna. Nederst ligger en räckta länder där BNP, bruttonationalprodukten, är under 200 dollar per invånare. Det finns många exempel på länder där tillväxten är negativ. Tjugo procent av jordens befolkning får idag nöja sig med mindre än två procent av totalinkomsten i världen. Jämför ovanstående tal med t.ex. den tyska arbetarens tobaksförbrukning på hundratjugo dollar per år.

I många fall är BNP-siffran helt meningslös eller otillräcklig för att beskriva det läge ett folk lever i. BNP ger ett medelvärde för hela landet. Så finner man t.ex. i Indien välutvecklade distrikt med en avancerad industri. Samtidigt existerar i andra delar av landet en misär som knappast har motstycke på annat håll i världen. Närmare hälften av Indiens lantbefolkning lever under svältgränsen. Ändå ligger ett dussin länder ännu lägre på BNP-skalan än Indien. För att överhuvudtaget kunna göra jämförelser är det dock nödvändigt att begagna sig av BNP-talen.

De allra fattigaste länderna ligger i Asien med bl.a. Bhutan, Laos, Bangladesh och Nepal i botten. En rad stater i Afrika, t.ex. Tchad, Etiopien, Guinea-Bissau har det knappast bättre. Efter oljekrisen började tillväxttakten i i-länderna avta medan den sakta steg särskilt i Asiens u-länder. Statistik uttryckt i procent är emellertid lätt missvisande. I verkligheten blir synd allt mera efter. Den fattiga världen har lidit långt mera av de gångna årens recession än den industrialiserade världen.

»Det spelar ingen roll, om en människa dödas i krig eller är dömd att dö genom andras likgiltighet», sade Willy Brandt⁸ 1973 inför FN:s generalförsamling. Redan vetenskapen om att stora grupper av våra medmänniskor lever i eller dör av hunger borde göra all statistik överflödig. En fundamental orättvisa råder i själva systemet som år efter år tillåter detta tillstånd att fortgå.

Ofta tar sig nöden förtvivlade uttryck. FN:s världshälsoorganisation, WHO, avslöjade en vittutbredd handel med

blod. Fattiga människor sålde i desperation sitt blod till västerländska köpare, som i sin tur sålde det vidare till rika länder för ett tiofaldigt pris. En asiatisk kvinna försörjde på detta sätt sina elva barn med sitt blod, tills hon dukade under.

Livsmedelshjälpen har i många fall räddat u-länderna från hungersnöd. Ibland har följden emellertid varit att lantbrukets utveckling därigenom har försummats. Den mångomtalade »gröna revolutionen» har på vissa håll givit märkbara resultat. Trots allt som hittills har gjorts steg u-ländernas jordbruksproduktion endast två procent på tio år. I i-länderna var ökningen tio gånger större. Fortfarande dör årligen femton miljoner barn av svält.

Många har idag framfört starka argument för att fattigdomen måste angripas främst genom att ta itu med landsbygdens problem. Om man inte kan bereda landsbygdens invånare rimliga existensvillkor är det omöjligt att stävja massflykten till städerna. Särskilt har president Nyerere försökt övertyga industriländerna om, att dessa måste prioritera landsbygden. Under sina många resor som chef för världsbanken lärde sig McNamara att lantbruket måste komma först och ändrade därigenom helt sin tidigare ståndpunkt.

Slumkvarterens nöd i Asiens och Afrikas städer demonsterar på ett synligt sätt det mänskliga eländet. Däremot kan en turist som snabbt reser igenom landsbygden få ett intryck av idyll. Han ser nämligen inte verkligheten bakom de pittoreska hyddorna. Ett exempel är kvinnornas arbetsbörda. De kvinnor i u-länderna som arbetar i jordbruket kan ha en femton timmars arbetsdag.

FAO påvisar att livsmedelsproduktionen i mer än hälften av u-länderna växer långsammare än befolkningen. Edouard Saouma⁹ framhåller att situationen för 150 miljoner afrikaner i början av 1980-talet var värre än under torrperioden 1973-74. »Om vi inte hjälper dem, kommer de att dö tyst och långsamt.» Under sitt besök i Finland uttryckte han sin

djupa oro över att FAO:s biståndsprogram förlorat en del av sitt stöd. Idag producerar Afrika tio procent mindre livsmedel än för tio år sedan. Visserligen räknar man med att världens totala livsmedelsproduktion¹⁰ fördubblas till sekelskiftet, men ökningen fördelar sig ojämnt. Huvuddelen kommer fortfarande i-länderna tillgodo. I Sydostasien och i stora delar av Afrika väntar man överhuvudtaget ingen förbättring.

Med en viss arrogans har vi i Norden emellanåt kastat skulden för u-världens misär på befolkningsökningen. Professor U.B. Lindström¹¹ i Helsingfors påvisar, att i-ländernas fördubbling av sin materiella standard sliter sex gånger mera på jordens resurser än vad en fördubbling av u-ländernas befolkning gör. Det är inte u-ländernas befolknings-explosion utan i-ländernas konsumtionsexplosion som utgör det verkliga faromomentet.

En närmare undersökning visar att folkökningen ofta är ett resultat av nöden och ingalunda grundorsaken till densamma. Desperat fattigdom leder till att familjerna blir stora. Då har åtminstone någon son en chans att leva och ta hand om familjen, när hufadern inte mera förmår det. Det är alltså fråga om ett slags livförsäkring. Det är klart att det måste bli en jämvikt i befolkningsökningen. När levnadsstandarder stiger minskar familjens storlek. Prognoserna talade en gång om en veritabel befolkningseruption i Japan, men där har tillväxten närmast avstannat. De mest optimistiska kalkylerna visar nu, att en nolltillväxt i världsbefolkningen kan väntas först efter 50 år. Det skulle betyda en stabil befolkning på tio miljarder människor.

I u-länderna stegras urbaniseringen kraftigt. Detta komplicerar u-landsfrågorna ytterligare och höjer den politiska spänningen. Världsbefolkningen ökar, såsom vi tidigare konstaterade, med två miljarder före sekelskiftet och är då sex miljarder. Nästan hela ökningen äger rum i u-länderna och särskilt i deras slumstäder. T.ex. i Sao Paulo i Brasilien ökar befolkningen årligen med 200 000 människor. Vid slutet av vårt århundrade är stadsbefolkningen större än hela

världsbefolkningen 1960. Världsbanken rapporterar, att det kommer att finnas närmare fyrtio städer med över tio miljoner invånare vid seklets slut. Mexico City beräknas ha över trettio miljoner inbyggare. Medan totalbefolkningen fyrfaldigas under 1900-talets andra hälft trettionfaldigas samtidigt stadsbefolkningen. Detta kommer att leda till nya konflikter i u-länderna. I det växande urbana proletarietet ligger den största latent möjligheten till våld.

Omkring en miljard människor kommer idag inte i åtnjutande av någon hälsovård. Vi är tvungna att fortfarande räkna med lika många analfabeter. Trots alla förbättringar får mer än hälften av Afrikas barn ingen som helst skolning de närmaste tio åren. 300 miljoner människor i u-länderna saknar varje form av arbete för att kunna skaffa någon inkomst åt familjen. Enligt ILO, den internationella arbetsorganisationen, stiger antalet arbetslösa eller undersysselsatta till 800 miljoner före seklets utgång.

Så länge som det nuvarande ekonomiska systemet fortgår verkar klyftan blott att växa. När en människa inte har möjlighet att finna arbete, griper förtvivlan henne. Förtvivlan griper henne inte bara på grund av hennes brist på inkomster utan också på grund av brist på den livsuppehållande känsla av att betyda något som en uppgift skänker. Detta kan pengar aldrig ersätta.

Flykten av skolad arbetskraft är en annan svårlöst fråga. I somliga fall har orsaken givetvis varit brist på arbetsplatser. Ofta har dock flykten gällt välskolade personer som sökt sig lukrativare arbeten utomlands. Under 70-talet lämnade hälften av Pakistans läkare landet för välbetalda tjänster i rikare länder. På samma sätt betedde sig en betydande del av Indiens ingenjörskår. Egyptens president hävdade på ILO:s möte i Geneve 1983 att u-länderna är berättigade till ersättning för detta »hjärnläckage» (brain drain). En utvandring av kvalificerad arbetskraft kunde vara till stor nytta för u-länderna, om den blott återvände till hemlandet. Tyvärr är detta sällan fallet. Fenomenet visar

hur mycket frågan också hänger ihop med den enskilda människans mål och motiv.

De fattiga länderna har blott en bråkdel av världens industri. T.ex. hela det svarta Afrika söder om Sahara bidrar med blott en halv procent. Energiförbehovet är ett ofta använt mått på ett lands industrialisering. Ett visst perspektiv på tillgång till och behov av energi ger det faktum att en invånare i USA idag konsumerar trehundra gånger mera energi än en etiopier.

Oljeprisets våldsamma förhöjning på 70-talet åt i många fall upp de sparsamma framsteg u-länderna hade gjort under tidigare år. De fattigaste u-länderna drabbades hårdast. Deras inkomst per capita sjönk under 70-talet. Realvärdet av deras export är mindre nu än för femton år sedan. T.ex. Zambia som är helt beroende av sin kopparexport råkade 1974 i ett ohållbart läge, när kopparpriset på ett par år föll med över hälften, medan oljepriset mångfaldigades. I allt större utsträckning blev Zambia, liksom en räckta andra u-länder, tvunget att låna för att kunna köpa väsentliga livsmedel, konstgödsel och olja. Nya lån behövdes också för att sköta äldre lån.

De oljeimporterande u-ländernas skuld är nu dubbelt större än deras sammanlagda exportinkomster. Enbart räntorna slukar en tiondedel av alla dessa intäkter. Därtill är inflationen ofta dubbelt större än i i-länderna. Flera u-länder som inte har olja måste genom den ökade skuldsättningen därför ytterligare minska importen. Därigenom motarbetar de just det industrialiseringsprogram som kunde ge dem en ny start. Det är en djävulskrets som ibland verkar omöjlig att bryta.

De oljeproducerande OPEC-länderna har bokstavligen sugit dollartillgångarna ut ur de egentliga u-länderna. För tio år sedan köpte Costa Rica ett fat olja för 28 kilo bananer. Nu måste man för samma fat sälja 420 kilo. Det ironiska i läget är att OPEC-länderna samtidigt har väntat sig principiell lojalitet och stöd för sina politiska strävanden av de

oljeimporterande u-länderna.

Då oljepriserna mångfaldigades, använde OPEC-länderna delvis överskottet till stora inköp och investeringar i OECD-länderna. Dessa länder måste betala mera för oljan men kunde småningom öka sin export i lika stor skala till OPEC-blocket och u-länderna. Det höjda oljepriset inkluderade västvärlden i exportpriserna. U-länderna blev straffade i dubbelt mått. För att kunna fortsätta sitt industrialiseringsprogram behövde de fortsättningsvis olja från OPEC liksom andra varor från OECD, allt självfallet till högre priser. Anskaffningarna kunde de genomföra blott genom att drastiskt ytterligare öka sin skuldbörda. En mindre sänkning av oljepriset på senaste tid har inte nämnvärt förändrat situationen.

Systemet har varit byggt på att u-länderna hela tiden har utökat skuldsättningen. Vid någon tidpunkt är gränsen nådd, och systemet kan bryta samman. Detta kom igen tydligt fram på UNCTAD-mötet sommaren 1983. Ett sammanbrott drabbar i första hand de fattigaste u-länderna som blir helt beroende av den internationella valutafondens åtgärder. U-länderna anser att fondens villkor är alldeles för hårda. De har emellertid inget annat val.

Handelsstatistiken för OECD-länderna visar, att dessa åter är beroende av en fortsatt export till u-länderna för att kunna upprätthålla sin export och sysselsättning. Om u-ländernas köpkraft väsentligt reduceras, blir OECD-länderna drabbade. Valet för dessa kan i så fall komma att stå mellan att styrka u-länderna eller att acceptera en depressionsartad utveckling av den egna ekonomin. Det råder väl inget tvivel om att den första vägen är den bästa. Det följer redan av rent ekonomiska orsaker. Samma slutsats kan vi också dra på etiska grunder.

Industrins projekt i u-länderna har ofta blivit så dyrbara att anläggnings- och driftskostnaderna i en rad fall betydligt har överstigit värdet av produktionen. Vissa projekt är sunda medan andra är dikterade av politiska orsaker snarare än av

ekonomiska. I många projekt har man använt en teknologi som direkt bygger på en från väst överförd automatiserad process. Man har inte tillräckligt avpassat teknologin efter de lokala förhållandena. Kostnaden för en arbetsplats blir därigenom oacceptabelt hög. ILO:s generaldirektör Francis Blanchard^{1 2} framhöll, att tillgången på kapital fortsättningsvis kommer att vara för knapp för att skapa sysselsättning med en kapitalkrävande teknik. F.n. förutsätter denna teknik en investering på 50 000 dollar för att skapa en arbetsplats. Det är fullständigt otänkbart att på en sådan bas lösa u-ländernas arbetslöshetsproblem. Enligt ILO räknar man med att blott hälften av vuxenbefolkningen i Afrika har arbete.

Vid en konferens för representanter för Finlands näringsliv talade professor Niilo Ryti^{1 3} vid Tekniska Högskolan i Helsingfors om de krav som tredje världen ställer på Finlands industri. Han betonade att u-ländernas ämbetsmän kan ta ställning till investeringskostnader, bedöma offerter osv. Men de har inte förutsättningar att fatta den komplicerade »software» som behövs för att hålla en fabrik i gång, när den väl en gång har uppförts. Maskinbyggarens verkliga intresse är att sälja och bygga anläggningar. En kritisk granskning av fortsättningen uteblir därför från hans sida. Kontraktören avlägsnar sig alltså när fabriken är i gång och lämnar kunden att brottas med sina svårigheter. Rytis synpunkter förtjänar att här tas upp. En onödig konflikt mellan två parter kan lätt leda till generaliseringar och ställa ett lands kanske utmärkta u-landsengagemang i ofördelaktig dager.

Ofta tvivlar ett u-land på säljarens motiv när det gäller anskaffning av t.ex. fabriksutrustning. Hur skall köparen veta att säljaren erbjuder den bästa lösningen och inte något som i verkligheten är finansiellt mest fördelaktigt för säljaren? Frågans kärna är alltså: hur skapar man förtroende? Ett möte för några år sedan mellan representanter för ett statsägt u-landsföretag och ett nordiskt bolag illustrerar

problemet. Tillsammans representerade mötesdeltagarna all nödig teknisk, juridisk och ekonomisk kompetens. Ändå ledde denna samlade sakkunskap till en förvrängning av något som kunde ha blivit en förträfflig lösning. Det fordrades efteråt inte mycket skarpsinne för att se vad som hade gått fel. Misstänksamhet och djup brist på förtroende var markant på u-landssidan. Cynism och en förhandsbestämd låg förväntan på resultat kännetecknade den andra parten. Det räckte mer än väl till för att skapa en effektiv om ock osynlig mur.

En nigeriansk industriman anklagade vid en internationell konsultkonferens i Nairobi¹⁴ de europeiska konsultföretagen för att bedriva ett egoistiskt vinsttänkande på u-ländernas bekostnad. Avmattningen på 70-talet skapade en anstormning av konsultföretag i Afrika, sade han. Det viktiga för konsultföretagen var enligt honom inte att ge teknologi till afrikanerna utan att hjälpa upp det egna företagets sviktande ekonomi. Naturligtvis överdrev han ehuru hans påstående ingalunda var gripet ur luften.

Förtroendet för motparten står i direkt relation till dennes verkliga motiv. Och dessa kan inte länge förbli dolda.

Många storföretag i väst måste idag räkna med allt större miljöskyddskostnader. Därför söker de ibland febrilt orter där man betraktar miljön som en kostnadsfri naturresurs. Japans industri ser på Sydostasien, USA på Mellanamerika. Ett multinationellt företag vars enda verkliga målsättning är högsta totalvinst har svårt att beakta enskilda nationers viktigaste behov. Tyvärr kan några företags hänsynslöshet lätt kasta en skugga över alla multinationella industrier.

Philips-koncernens tidigare chef Frederik Philips¹⁵ berättade om det dilemma som uppstår när u-länderna själva av prestigeskäl fordrar en teknologi som i verkligheten inte motsvarar deras ekonomiska behov. Samma synpunkter framförde den indiske delegaten Rashmi Mayur¹⁶ vid teknologikonferensen i Wien 1979. Talaren framhävde, att u-länderna inte behöver högre teknik än den som redan står

att få. Den nuvarande tekniken räcker alltså redan till för att skaffa mat och bostäder och för att säkra övriga grundbehov. Det är inte fråga om ett tekniskt problem. Majoriteteten av konferensdeltagarna från u-länderna var av annan åsikt. Det är oförsynt, menade de, att i-världen fortsätter sitt eget välstånd, skapat genom en hög teknologi, och sedan avråder u-länderna från att för sin del satsa på samma teknik.

Brittiske samväldessekreteraren Shridath Ramphal¹⁷ har tagit upp behovet av ett nytänkande i alla dessa frågor. U-länderna måste bryta ner en psykologisk och attitydmässig barriär, sade han. Det som behövs i u-länderna är en »ny känsla av självförtroende och tro på att dessa u-länder kan lösa sina problem på egen hand och till största delen tack vare egen förmåga».

FN:s rekommendation är att i-länderna bistår med minst 0,7 procent av sin nationalprodukt till u-hjälp. Världsbanken räknar med att 0,81 procent är minimum för att u-länderna skall ha någon som helst chans till tillväxt. Denna anspråkslösa procent är ändå betydligt mer än vad åtskilliga västländer anser sig ha råd med idag.

En fransk organisation företog för några år sedan en undersökning i fyra ledande industriländer för att få en bild av attityderna i förhållandet till u-länderna. På en fråga om man var beredd till personliga offer för u-länderna svarade majoriteteten i Frankrike, USA, England och Väst-Tyskland nekande.

Vid världsbankens höstmöte 1980 i Washington angrep McNamara¹⁸ de stora industrinationerna för deras likgiltighet. Detta är en öppen förolämpning av människovärdet, framhöll han. Särskilt betecknade han USA:s u-hjälp på mindre än 0,2 procent som »vanhedrande». När McNamara avgick som chef för världsbanken, rörde kärnpunkten i hans avskedstal de fattiga i världen. Reagans administration såg inte med blida ögon på McNamaras starkt engagerade ställningstaganden. En orsak till att Amerika har varit föga

intresserat av u-landsfrågorna är, att landets ekonomi aldrig på samma sätt har varit beroende av internationell handel som Europas.

Sverige kan känna en viss tillfredsställelse över sin relativt höga u-hjälp. Somliga svenskar påpekar, att man glömmer att landet lånar ännu mera. De menar att Sverige inte avstår från något utan är generöst på framtida generationers bekostnad. Sverige har dock visat ett föredöme genom att som första nordiska land avskriva en stor del av u-ländernas skulder.

I jämförelse med andra nordiska länder ligger Finlands u-hjälp ännu på en bedrövlig sista plats. Finlands prestationer i relation till alla högtidliga proklamationer har knappast ökat anseendet. Vida kretsar i Finland har emellertid börjat tänka om och fordrar en ny inställning hos politikerna. Den s.k. procentrörelsen och den yngre opinionens tryck har påskyndat förändringen. Vid UNCTAD-mötet sommaren 1983 gjorde Finlands utrikeshandelsminister Jermu Laine utfästelser om förbättring. Men utan fortsatt tryck från olika medborgarkretsar kan man knappast vänta radikala åtgärder.

Världsbanken betraktade i sin rapport 1981 den officiella u-hjälpen med krass pessimism. Naturligtvis måste vi i Europa räkna ut vilka följder ökad u-hjälp har för vår ekonomi. Vi bör likväl samtidigt räkna ut vad det kostar om vi inte ger den hjälp som nu behövs. Det är värt att komma ihåg hur många extra arbetstillfällen u-hjälpen ger oss. Man räknar med att EG-länderna i början av 80-talet hade haft tre miljoner fler arbetslösa utan u-hjälpsengagemang.

Nobelpristagaren Jan Tinbergen¹⁹ påvisar att det största hindret för u-ländernas utveckling ligger i den militära upprustningen. F.n. använder världen över 650 miljarder dollar årligen på upprustning. Det betyder tjugo gånger mera än all officiell u-hjälp. Summan motsvarar hälften av hela nationalprodukten i den fattigare hälften av mänskligheten. Inemot hälften av hela världens teknisk-vetenskapliga arbets-

kraft arbetar idag för militära ändamål.

Också u-länderna har blivit indragna i kapprustningen. Det gäller inte bara konventionella vapen utan även kärnvapen. Idag har närmare tjugo nationer kärnvapen. Man räknar med att trettiofem länder hör till »atomklubben» i början av 90-talet. För några år sedan skaffade sig Pakistan tekniskt kunnande för att framställa atombomber. Det är tragiskt att utarmade nationer ser sig nödgade att satsa miljoner på kärnvapen. Orsaken kan ligga i fruktan för grannländerna. Kanske vill u-länderna också ha påtryckningsmedel om de i desperation en dag känner, att vanliga ekonomiska åtgärder inte leder till någon förändring. Indiens statsminister Indira Gandhi varnade deltagarna i toppmötet i Williamsburg 1983 för att klyftan mellan i- och u-länder snart växer till ett hot mot världsfreden.

Det är sorgligt att upprustningen inte bara ökar armodet utan också hela tiden minskar den yttre säkerheten. Det är särskilt tragiskt att u-ländernas röst i nedrustningsdebatten har verkligen ringa vikt.

Det verkar som en ödets ironi att u-länderna till råga på alla andra svårigheter också förefaller att höra till dem som oftast drabbas av naturkatastrofer. Medan miljoner människor i Bangladesh vart år kämpar för att skydda sina odlingar mot översvämningar, är vattenbristen i andra länder lika överhängande. Närmare två miljarder människor i u-länderna lider idag brist på rent dricks- och hushållsvatten.

Minst femtio miljoner människor är i direkt livsfara på grund av öknarnas utvidgning. I Sahel bältet* i Afrika har öknarna under det gångna halvsekle erövrat en yta motsvarande två gånger Finlands hela areal. För något över tio år sedan ledde torkan i Sahel till att närmare en kvarts miljon människor miste livet. Faran för att detta snart upprepas igen är stor. I fyra världsdelar förskjuts det torra bältet allt längre ut. En starkt bidragande orsak har varit, att

*Sju afrikanska ökenstater invid Saharas sydliga rand.

en tidigare skogsvegetation har nedhuggits till bränsle. Sedan 1800-talets början har nära hälften av världens regnskogar försvunnit.

Till listan på u-ländernas olyckor måste vi ytterligare foga flyktingproblemet. Detta är idag svårare än någonsin sedan andra världskriget. Återigen är det de allra fattigaste länderna som har blivit hårdast drabbade. Av tio miljoner flyktingar idag har Sudan tagit emot fyra miljoner. Pakistan har fått på sin lott över två miljoner flyktingar från Afganistan. De länder som måste ta emot denna lavin av flyktingar står själva vid branten av ekonomisk ruin. Det har hänt i Afrika, att staternas egen befolkning har känt sig förfördelad och använt våld för att tillskansa sig livsmedel från flyktinglägren.

Den bild som vi här har tecknat av u-ländernas tillstånd och deras framtidsutsikter torde väl räcka till för att förklara den jäsning som vi idag bevittnar i hela den tredje världen. Det ökade trycket från u-världens sida och i-nationernas egna långtidsintressen har därför tvingat fram allt flera konferenser på hög nivå.

De senaste åren har vi därför bevittnat en serie stort upplagda möten. President Reagan överraskade i Ottawa 1981 sina kolleger med att framhålla, att han numera betraktar u-landsfrågorna som viktiga. Men ingenting avgörande skedde. Dar-es-Salaam -mötet samma år blev en hård uppgörelse mellan u- och i-länder om energifrågan. I Paris visade president Mitterand²⁰, att det är blott inom ramen för en global strategi som en aktion till förmån för de minst utvecklade länderna får verklig betydelse. Om inte enskilda nationella initiativ beaktar andra nationers u-landspolitik, uppstår onödiga slitningar. Många uppriktiga ansträngningar blir lätt halvmesyryer. Denna aspekt kommer inte fram tillräckligt tydligt. Också efter Paris-mötet frågade man sig var viljan till insats finns. Det fanns tecken som tydde på att ledarna för de tjugotvå länder som möttes i Cancun i Mexico var beredda att lyssna till varandra för första gången. Detta

gav mera hopp än en urvattnad resolution. Också här har resultaten låtit vänta på sig.

Särskilt har UNCTAD:s världskonferenser ställt alla frågor om tredje världens framtid i fokus. Konferensresultaten har för det mesta varit magra. Många delegater har rest från mötena bittert besvikna. »Långa tal — magra resultat» lydte rubriken på en artikel i Internationella handelskammarens informationstidning om UNCTAD-konferensen i Manila 1979, som man hade kallat »den största på vår planet på regeringsplan». Under fyra veckor möttes femtusen delegater. Handelskammaren ansåg konferensen vara fastlåst i ett blocktänkande, helt lösgjord från världsekonomins verklighet. Följden blir bara ytterligare skärpta attityder mellan blocken. Resolutionerna var enligt handelskammaren orealistiska och baserade på politiska och akademiska undersökningar fjärran från det verkliga livets krav. Efter UNCTAD-mötet i Belgrad 1983 har tron på en massiv ekonomisk konferensdiplomati ytterligare försvagats.

I en interpellationsdebatt i december 1980 pekade Sveriges dåvarande utrikesminister Ola Ullsten^{2 1} på vissa framsteg som har gjorts. Men huvudintrycket av 1970-talets utveckling när det gäller samarbetet mellan olika nationer på utvecklingsområdet är ändå mycket dystert, konstaterade han utan omsvep. FN:s utvecklingsrapport hösten 1981 talade om en fullständig stagnation i u-ländernas ekonomiska utveckling. James Grant^{2 2} ställde som ordförande i Overseas Development Council frågan vad vi slutligen vill göra med nord-sydkonstellationen: »Vi sitter med känslan av att man inom ledande kretsar både i nord och i syd klart ser de fördelar som ett samarbete kan betyda för bägge parter. Den stora frågan blir emellertid hur denna syn skall kunna omsättas i handling.» För att besvara hans fråga måste vi emellertid först få svar på frågan om det finns vilja till handling.

3. Lösningen – illusion eller realism

Futurologer och ekonomer har framfört ofta skarpt avvikande åsikter om möjligheterna att lösa u-ländernas enorma problem, i första hand livsmedelsfrågan. Det är frapperande, att många sakkunniga ännu ser lösningen som en ekonomisk-politisk process som tar sin tid, varunder 'beklagliga men tyvärr oundvikliga svårigheter' drabbar en mängd människor. Man saknar i många uttalanden varje tillstymmelse till ambition att avhjälpa den omedelbara nöden. Var finns känslan för ens nästa som ropar på hjälp? »Den grövsta synd en människa kan hemfalla åt är hjärtats hårdhet», sade ärkebiskop Mikko Juva i sitt julbudskap 1980. Gunnar Myrdal^{2 3} kom sanningen nära, när han sade att människan vänjer sig vid allt, hur skrämmande det än må vara, om hon bara är tillräckligt långt borta från nöden såväl i rummet som i sin sociala ställning.

Brandtkommissionens medlemmar har uttryckt bekymmer över det kyliga mottagande dess rapport har rönt av diverse myndigheter. Ändå har man kallat den ett av vår tids grundläggande dokument. Den har redan översatts till mer än tjugo språk. Det första stora försöket att ta itu med dess innehåll skedde i Venedig 1980. Resultatet var miserabelt. Det enda beslut man nådde var att innehållet skulle studeras och man skulle mötas följande år. Innehållet är eldfångt, och redan ett halvt accepterande har vittgående följder.

Även om Brandtrapporten självfallet har sina svaga punkter kan man inte ogiltigförklara dess huvudtema. I Venedig förbigick Margaret Thatcher publikationen med tämligen stor likgiltighet. Ändå har den enbart i hennes hemland sålts i hundratusen exemplar. Brittiska regeringskretsar argumenterade att man först måste lösa problemet med inflationen i väst, innan man på allvar kan hjälpa tredje världen.

Är det överhuvudtaget realistiskt att vänta sig att myndigheter tar de avgörande initiativen? Den franske

prästen och parlamentsledamoten Abbé Pierre²⁴ blev ett begrepp på ett par dagar, när han appellerade till sina landsmän, sedan myndigheterna hade visat sig totalt oförmögna att lösa den skriande bostadsnöden en extremt kall vinter på 1950-talet. Hans appell och eget exempel öppnade människors hjärtan. Som en följd därav öppnades även deras plånböcker och hem. De mest behövande fick ett ställe att gå till. Ingen behövde sova ute i den bistra kölden. Ett resultat av Abbé Pierres agerande blev att regeringen fördubblade bostadsbudgeten och att lagstiftningen om bostadsbyggen tog ny fart. Den verksamhet Abbé Pierre startade, känd under namnet Emmaus, spred sig runt världen. »Tjänst, inte förtjänst», blev hans arbetsmotto. Alla aktioner siktade till att först hjälpa dem som led mest men samtidigt också till att bevara målet att eliminera nödens grundorsaker.

Ett motsatt sätt att se på detta förhållande är den av somliga ekonomer gärna framförda »nedsippingsteorin» (trickle down theory). Den går kort sagt ut på att man hjälper vissa grupperingar eller länder som redan har det något så när bra. Genom sina kunskaper och resurser kan dessa snabbast skapa tillväxt i sin ekonomi. Som en följd borde effekten sedan sippra vidare till de fattigare skikten. Journalisten Geoffrey Lean har i sin bok »Rich World – Poor World»²⁵ ingående visat att teorin är falsk och inte motsvarar verkliga erfarenheter från fältet. Världsbanken har också allt mera omfattat samma ståndpunkt och har därför börjat öka investeringarna direkt till lantbruket i de mest behövande distrikten. Teorin är ett exempel på de verklighetsfrämmande idéer som u-länderna kan bli offer för. »I Europa dödar logiken hjärtat», sade Elfenbenskustens president²⁶. »Det som vi afrikaner kan ge Europa är upptäckten av en ny form av mänskliga relationer.»

Ledande politiker i väst fortsätter emellertid alltså att förfäktas nedsippingsteorin. Kanadas utrikesminister Flora McDonald²⁷ hävdade, att det vore förnuftigare för Kanada

att koncentrera sin u-hjälp på länder som står på gränsen till att klara sig själva än på att ge massivt stöd åt allvarligt utarmade länder. Hjälptill länder som närmast sig ekonomiskt oberoende vore en 'nyttigare' form av hjälp, eftersom dessa sedan kan börja hjälpa andra. Vidare poängterade hon, att Kanada mera måste beakta den ekonomiska nytta landet kan dra av sin u-hjälp.

Genom att man ofta binder u-hjälpen till motsvarande inköp i givarlandet, enligt världsbanken till hälften, kan det ekonomiska värdet av hjälpen reduceras liksom även dess politiska acceptabilitet. På senare tid har frågan ofta förorsakat häftiga debatter.

Också i Finland har både näringslivet och politiska kretsar allt oftare börjat kräva, att u-hjälpen riktas in på områden som kan vara till nytta för den finländska industrin. I sig självt behöver detta inte alls vara fel. Men vart leder betraktelsesättet, när det gäller dem som varken har något att sälja eller pengar att köpa något för? Om vi inte är vaksamma, börjar vi mäta varje aktion med den egna nyttans mått. Utan att vi medvetet vill det, börjar vi alltså lätt utöva ett nytt slag av kolonialpolitik. I iveren att själv dra nytta av u-hjälpen 'glömmer' man hjälpen. Trots att de flesta av oss fortfarande lever i tron att u-hjälp är äkta hjälp är det följaktligen hederligare att använda begreppen affär eller ekonomiskt samarbete.

Faran ligger nära till hands att givarnationerna krasst indelar u-länderna i viktiga och mindre viktiga. De som missgynnas är naturligtvis de allra fattigaste länderna. Utvecklingen talar ett tydligt språk. 1970 gick nästan hälften av världens u-hjälp till de allra fattigaste länderna, medan hjälpen till samma grupp tio år senare hade sjunkit till en tredjedel. Om inte solidariteten med de fattiga i världen blir vårt huvudmotiv för u-hjälp glider vår biståndspolitik in på villovägar. På UNCTAD-konferensen 1983 kom det fram hur ovilligt i-världen fortfarande lösgör medel för de minst utvecklade länderna. UNICEF-chefen J.P. Grant²⁸

betonade under ett besök i Norden 1980, att vi äntligen måste ställa de hittills mest förbisedda i främsta rummet om vi överhuvudtaget vill avskaffa den absoluta fattigdomen.

Nationalekonomen E.F. Schumacher framhäver i »Small is Beautiful»²⁹, att de materiella faktorerna är helt och hållet sekundära bland orsakerna till fattigdomen. De främsta orsakerna till extrem fattigdom är nämligen immateriella. Han hävdar, att det under detta århundrade inte mera borde finnas några fysiskt oöverkomliga hinder för att lösa u-ländernas svårigheter. Även under det värsta hungeråret, 1970, producerade världen sammanlagt tillräckligt med livsmedel för alla. FN:s undersökning 1976 under nobelpristagaren Wassily Leontiefs³⁰ ledning betonar också att världen kan föda sin växande befolkning. Ehuru rapporten inte är särskilt optimistisk, anser den dock att de viktigaste målen kan nås. Förutsättningen är att både i- och u-länderna gör tillräckliga ansträngningar för att skapa rätta handlingsprogram särskilt i industriländerna.

Det är klart att skeppning av livsmedel från i-världen till u-världen inte kan utgöra en bestående lösning på u-ländernas försörjningsläge. Dock ligger det något fundamentalt orätt i att västliga länder ännu 1983 emellanåt bränner överskottslager av säd eller hittar på andra konstlade metoder att bli kvitt överskottslivsmedel.

En tämligen enig expertis i världen menar i dag, att problemet med produktion och distribution av tillräckliga mängder föda kan lösas med tillbudsstående resurser. Detta betyder således att hindren inte i första hand ligger på ett tekniskt plan utan har att göra med bristen på politisk och moralisk vilja. Det verkliga hindret ligger i människors sinne. Det är just därför som den s.k. vanliga människan har en möjlighet att göra en meningsfull insats.

Grundfrågan är huru mycket äkta vilja som står till buds. Professor Pekka Laurén³¹ vid Åbo Universitet klagar över att myndigheterna i Finland fortfarande inte förstår bety-

delsen av den insats som görs av de experter som far till u-länderna. Det vore viktigt för utvecklingssamarbetet, att de får ett så gediget stöd, att de verkligen får tillfälle att slutföra sitt arbete. Den tyska tidskriften *Inter Nationes*^{3 2} rapporterade 1979, att behovet av kvalificerade krafter som kan ge hjälp till självhjälp i u-länderna ständigt ökar men att det i Tyskland har blivit allt svårare att intressera goda krafter för u-landstjänst. Är detta en följd av det blinda välståndstänkandet i våra länder?

Åsikterna går kraftigt isär, när det gäller frågan om u-ländernas beroende av i-ländernas ekonomiska tillväxt. Somliga menar att sinande resurser med nödvändighet betyder, att i-länderna en dag tvingas till ett nolltillväxtläge med de konsekvenser av åtstramning som detta medför. Nationalekonomen Edouard Pestel, författare till en av Romklubben rapporter^{3 3}, anser att vi i i-länderna måste upphöra att vara doktrinärt fastlåsta i tillväxtfilosofin. Andra hävdar att en fortsatt, moderat tillväxt är möjlig också på lång sikt och anser att utan denna tillväxt i i-världen u-landsfrågan överhuvudtaget inte kan lösas. Vi kan dock fråga om i-länderna verkligen önskar tillväxt allra främst för att snabbare kunna bistå u-länderna.

Danmark har mera än i det övriga Norden diskuterat frågan om en omvärdering av tillväxtfilosofin. Det danska socialdemokratiska partiet har börjat brottas med detta i sitt program. G.H. von Wright^{3 4} vid Finlands akademi har också tagit upp detta. Han säger, att den fortsatta tillväxtens ideologi har visat sig vara »mycket smittosam, stark och förblindande». Schumacher betonar att innehållet i begreppet 'tillväxt' är diffust och måste först klargöras. I viss mening tror alla på tillväxt. Detta är alldeles rätt, ty tillväxt är en väsentlig del av livet självt. Schumacher anser att sakens kärna ligger i att man borde ge ett kvalitetsinnehåll åt begreppet tillväxt. Det finns mycket sådant som borde tillväxa och mycket sådant som borde minska.

Hudsoninstitutets chef Herman Kahn ser ljust på fram-

tiden i rapporten »The Next 200 Years»³⁵. Han menar att det för några hundra år sedan fanns tämligen få människor. De var fattiga och utlämnade åt naturkrafternas nåd. Om 200 år kommer det att finnas mycket människor. De är rika och behärskar naturkrafterna. Både i- och u-världen har ökat sitt välbefinnande. Enligt honom väntar oss alltså en ljus framtid. När man ställer Kahns åsikter mot de synpunkter som Romklubbens grundare Aurelio Peccei³⁶ framför, kan man inte undgå att förvånas över klyftan i åsikter. Peccei talar om den varning Romklubben lanserade år 1968. »När vi ser tillbaka, märker man att varningen var lätt att uttala och att det vore mycket svårare i dag. Men det är ännu nödvändigare nu. Vi tror att världen kanske har tio år eller mindre på sig att ändra den kurs som den följer i dag och som leder rakt till en katastrof.»

Man får ofrånkomligt intrycket att somliga futurologer opererar endast med matematiska fakta och förlänger dem in i framtiden. Antingen fattar de inte eller också undviker de medvetet de irrationella faktorer som ständigt kullkastar alla logiska beräkningar. Inte minst USA:s ledare blev fullständigt överraskade av omvälvningen i Iran 1978-79 trots alla de högt skolade rådgivare som de hade till sin disposition. Oljan är ett annat exempel. Ännu i slutet av 60-talet förutsåg experterna en fortsatt riklig tillgång på olja och därför sannolikheten av en stadigt sjunkande prisnivå under hela 70-talet. I stället fick vi bevittna dramatiska prisförhöjningar. Ekonomiska synpunkter allena ledde alltså återigen till missvisande slutsatser.

Vi är lätt cyniska mot arabvärldens oljeländer. Vi undrar ibland om de överhuvudtaget kan betraktas som u-länder. Vi förbiser däremot ofta, att somliga oljeproducerande länder kan stå inför möjligheten att oljan sinar inom de närmaste trettio åren. Utsikten för dessa nationer är då att återgå till en ökenbaserad ekonomi. Vi borde lyssna till det budskap som arabvärldens främsta talesman, shejk Ahmed Zaki Yamani, upprepade gånger har framfört. Yamani menar, att

vi kan undvika en världskatastrof blott om i-länderna tar på sig ett verkligt ansvar för en kunskapsöverföring både till oljeländerna och till den övriga u-världen.

Då människan inte är en varelse som styrs av enbart logiskt tänkande, är det orealistiskt att låta bli att räkna med de krafter som verkar i människor: hat, girighet, stolthet. Dessa kan en skicklig ledare mobilisera till en lavin. Vi bör emellertid också beakta krafter som osjälviskhet och offervilja. När behovet är tillräckligt levande kan också de växa till en faktor att räkna med.

Det verkar ofta som om man i hela utvecklingsdebatten glömt kärnan: att utveckla människan.

Vi måste fråga oss om vi ser behovet av en ekonomisk rättvisa som en förutsättning för att världen skall överleva. Eller är det en angelägenhet som har blivit för mycket uppblåst? Somliga i-länder anser att man inte får ge frågan rörande en ny ekonomisk ordning en särställning i jämförelse med andra handelspolitiska huvudströmningar. Det är beklämmande att det därtill finns kretsar som anser att man helt och hållet borde upphöra att tala om behovet av en ny ordning.

Över hela världen träder dock ledare fram som klart vågar framhäva, att vi står inför en tid som fordrar ett avgörande i rätt riktning. De vet att ifall vi inte gör det, tvingas vi till ett avgörande som sannolikt är det sämsta av tillbudsstående alternativ. När Takeo Fukuda³⁷ tillträdde sitt ämbete som Japans statsminister 1977, varnade han sina landsmän för att mänskligheten inte mera har råd att blunda för den tid av begränsade resurser som ligger framför oss. »Ett samhälle där människor har blivit vana vid snabb tillväxt och är rusiga av sitt välstånd har inte mera någon plats i dagens värld.» En av Dag Hammarskjölds rapporter säger, att det rådande systemet kommer att falla samman då det inte kunnat fylla majoritetens behov, utan har reserverat resurserna för en privilegierad minoritet.

En renodlad teknisk optimism är således orealistisk.

Ställda mot dagens realiteter måste de rika leva enklare för att de fattigaste överhuvudtaget skall leva.

III ATTITYDER OCH MOTIV

1. Drivkrafter

E.F. Schumacher nämner i sin bok »Small is Beautiful» lord Keynes ord om att vi åtminstone ett århundrade till måste inbilla oss själva och andra, att det som är rättvist är orättvist och det som är orättvist är rättvist, emedan det orättvisa är nyttigt men det rättvisa är inte nyttigt. Girighet, ocker och försiktighet (dvs. ekonomisk säkerhet) må vara våra gudar ännu någon tid. Schumacher menar, att talet om dessa gudar var en tankelek för Keynes. Men då idéer är det starkaste som finns, är det inte överdrivet att påstå att de gudar han rekommenderade är våra härskare nu. Keynes ansåg, att tiden ännu inte var mogen att återvända till vissa av den kristna religionens grundprinciper, t.ex. att snålhet är av ondo, att ocker är ett brott och att avgudande av pengar är något föraktfullt. Han menade, att man når ekonomiska framsteg blott om man drar nytta av självskhetens instinkt. Ungdomen i väst har kraftigt börjat reagera mot detta tänkande. De reaktioner som emellanåt har fått extrema former är i många fall uttryck för att tilltron till den industrialiserade kulturen håller på att brytas. Det är därför naturligt, att de unga ifrågasätter de värderingar som bär hela den tekniska kulturen i dag och att de försöker finna en annan livsstil. De unga menar att det är meningslöst att försöka skapa fred på basen av sådana ekonomiska faktorer som i sin tur grundar sig på systematisk girighet och avund, alltså på krafter som leder till konflikt mellan människor.

Det är fel att, som somliga gör, alltid tvivla på ansvariga ledares uppriktighet och intelligens. Men om inte ledarnas planer bygger på en etiskt bindande bas, misslyckas t.o.m. de mest storstilade försöken att skapa en rättfärdig framtid. Världshälsoorganisationens chef Halfdan Mahler¹ konstaterade 1980, att en serie stora planer som man hade lanserat under de gångna tjugo åren, inte har lett till resultat. Han slår fast att alla misslyckanden hade ett gemensamt: man hade försummat den alltöverskuggande mänskliga faktorn. »Tegel, murbruk och prestige var viktigare än de människor det gällde att tjäna».

Man kan på goda grunder fråga sig om inte en orsak till de besvikelser som ständigt har mött i internationell hjälpverksamhet står att söka i bristen på en oegennyttig drivkraft. Trots att allas gemensamma ansträngningar täcker blott en bråkdel av behovet är det vanligt att t.ex. inbördes avundsjuka reducerar de uppnådda resultaten vilket har varit fallet t.o.m. i olika missionsorganisationers arbete. I Bangladesh är inemot hundrafemtio hjälporganisationer i verksamhet. Av landets årsbudget utgör närmare hälften hjälp från utlandet. De råd som experter har gett drar stundom åt diametralt motsatta håll. Följden har således ofta lett till att hjälpen har nått de rika och inte de fattiga i Bangladesh. Efter att ha erfarit detta har den svenska u-hjälpsorganisationen SIDA föreslagit övergång till rena handelsförbindelser. Eftersom Bangladesh tyvärr inte är det enda exemplet på i vilken ringa grad vår hjälp kan nå fram dit vi avser blir vi lätt pessimistiska.

En väsentlig faktor i hjälpverksamheten är kontinuiteten. Om u-hjälpen är sporadisk, kan den aldrig skapa effektiva kanaler. Hjälpen bör ges som en jämnt löpande ström för den kan inte bygga på ett känslomässigt engångsengagemang utan kräver långtidsförpliktelse. I Sverige har man kraftigt kritiserat den bristfälliga uppföljningen av hjälpen i Laos.

En annan brännande fråga är balansen mellan den rent ekonomiska utvecklingen i u-länderna och lindrandet av den

direkta nöden. Under ett symposium för Europarådet framhöll James Grant² att man aldrig kan nå bestående framgång vare sig det gäller ekonomin eller de grundläggande behoven, om man inte behandlar denna balans som en oskiljaktlig helhet. Utan en moralisk, mänsklig impuls som ges ett förpliktande uttryck kan man inte tro på någon ekonomisk framgång, påpekade han. Det kommer under den sista delen av detta århundrade att finnas behov för en ny, politisk vilja till handling, i likhet med den vi upplevde på 1940-talet och i början av 50-talet, då OECD-länderna plötsligt blev konfronterade med helt nya politiska och ekonomiska realiteter. Denna politiska vilja till internationellt engagemang måste aktivt gripa in i de nya krafterna på världsarenan.

Också Brandtkommissionens rapport slår fast, att för att en ny ekonomisk ordning skall fungera kräver den män och kvinnor med en ny mentalitet och vid syn. Vid FN:s första miljökonferens som hölls i Stockholm gick den engelska u-landsexperten professor Barbara Ward³ in på samma synpunkter. Hon framhöll att det inte längre är enbart ett enkelt moraliskt imperativ att kräva, att vi borde handla fria från girighet och respektera ett inbördes beroendeförhållande utan »det är en exakt vetenskaplig beskrivning på sättet att överleva». Konferensens ordförande Maurice Strong talade om behovet av en andlig revolution som sträcker sig tillräckligt långt för att ändra vår livsstil och för att tränga in i våra ekonomiska och politiska system.

Jorden är till den grad en ekologisk, ekonomisk och inte minst militär helhet, att vi rimligen inte kan vänta oss att få borde en klyfta inte uppstå mellan den tekniska utvecklingen och naturresurserna». Han förmodar att felet kanske ligger däri att så många glömmer att tänka på sina barnbarn.

Det är betydelsefullt för lösandet av nord-sydproblemet att man alltmera har börjat betona nödvändigheten av en politisk vilja. Varken Romklubbens, världsbankens eller Brandtkommissionens rapporter går emellertid vidare för att visa, hur man skall skapa denna vilja. Den miljon sidor av rapporter som sextusen internationella möten i New York och Geneve årligen producerar borde rimligen ha lämnat djupare spår.

En regering eller organisation kan inte ha en politisk vilja om inte åtminstone några enskilda medlemmar personligen har funnit denna vilja. Den goda viljan uppstår nämligen aldrig genom ett kollektivt beslut.

Frågan är hur finna en ny drivkraft och göra den dominerande. Om den inte är äkta hjälper inte någon proklamation. Inte ens en välformulerad bluff har lång livskraft och genomskådas snart. Man må vara cynisk och inte beakta möjligheten av en inre ändring. Men t.o.m. då kan man, utgående endast från fakta, konstatera att det moraliskt riktiga ofta har visat sig leda till de livskraftigaste och mest permanenta ekonomiska och politiska lösningarna. Av ren självisk beräkning kunde det 'löna sig' att handla moraliskt. Man kan ställa en motfråga: Kan det moraliskt orätta vara det ekonomiskt rätta?

Om en människas verkliga drivkraft är egen vinning och missunnsamhet, förvränges småningom hennes perspektiv på helheten, ty en egocentrisk inställning gör det omöjligt att se helheten. Därför blir även de politiska och ekonomiska lösningar hon föreslår opålitliga. En sådan människa i ledarställning fattar med säkerhet orätta beslut, som vanliga människor sedan dyrt får betala.

Ett exempel är den häftiga debatt som blossade upp kring exporten av ~~missil~~ när annonskampanjerna berättade för mödrar att fabriks-

framställt pulver ger en överlägsen modersmjölk. Företagen förbigick behändigt frågan om flaskhygien och kraven på kvaliteten på vattnet som pulvret blandas med. Ändå påvisar världshälsoorganisationen att 80 procent av sjukdomarna i u-länderna förorsakas av smutsigt vatten. Den indiska tidningen Himmat⁵ talade om ett »kriminellt beteende» och gav krassa exempel från indiska byar. I somliga u-länder har vissa läkemedelsindustrier gjort stora vinster på försäljning av diarrémediciner⁶. Frågan om det nedsmittade vattnet som förorsakar diarrén angår dem inte. Det är myndigheters sak. Var dra gränsen för ett företags ansvar?

Vi är emellanåt förvånade över den hetta och det hat som ledare från tredje världen kan ge uttryck åt. Men samtidigt godkänner vi hos oss själva likgiltighet och cynism i vårt förhållande till andra. Likgiltighet kan ibland vara blott en mer respektabel form av förakt och dock kanske lika förödande. Den skapar hårda fixerade attityder, varur hatet får bränsle. Det pris likgiltigheten kräver är uteblivna initiativ och kan på kort tid mätas också i pengar. Cynismens förbannelse är att den tar kål på den skapande gnistan och på generositeten. Det finns inte något sådant som neutralitet i personliga förhållanden. Ingen människa är mogen att fälla en dom över en annan, allra minst så länge hon hyser hat i sitt hjärta. Vi faller lätt in i antingen en beskyllningsmentalitet eller en åskådarroll utan ansvar. Vägen kan snabbt leda till att vi trots all teknik och kunskap förblir andliga dvärgar.

President Kekkonen⁷ påpekade i sitt tal vid universitetspromotionen i Joensuu 1979, att de mest betydelsefulla tankarna och insikterna såväl i Finland som annorstädes tycks födas utanför högskolevärlden. Han betonade, att i en allt högre tendens mot specialisering uppstår lätt faran att den högsta undervisningen och den vetenskapliga forskningen krymper till ett självändamål i teknologins tjänst. »Människan och hennes behov glöms bort».

Den norske fredsforskaren Johan Galtung⁸ yttrade under

ett finlandsbesök 1977, att den nya ekonomiska världsordningen inte är något verkligt försök att lösa motsättningar. Han menade att den är ett arrangemang först och främst för att upprätthålla elitens förmåner i tredje världen. Om talet om en ny ordning i verkligheten syftar till ett själviskt bevarande av denna elits egna privilegier, har Galtung givetvis rätt. Han vill kanske också påpeka att u-landsledarna finner kraven på en ny ordning vara ett behändigt sätt att rikta uppmärksamheten från egna politiska svårigheter till den internationella orättvisan. Men Galtung räknar troligen inte med den verkligheten, att en människa kan finna nya bevekelsegrunder, fria från egennyttan. Överallt där detta har skett har en ny faktor kommit med som skapar ett nytt utgångsläge.

2. Förändring av motiv

Både från kristet och icke-kristet håll uttryckes idag allt starkare tvivel på att en ren ekonomisk-politisk behandling av de frågor som jag ovan har berört någonsin kan föra fram till en verklig lösning. Många blir alltmer medvetna om att bara en ny humanism hos människorna möjliggör en övergång från vårt nuvarande skede utan att bestående skador uppstår. Några dagar före sin död 1977 talade Schumacher på en industrikonferens i Caux i Schweiz om hur »en människovärdig framtid förverkligas blott när en värdig människouppfattning åter blir ett föredöme för våra ansträngningar». Få har emellertid tagit sig tid att tänka igenom vad det innebär för dem själva att acceptera ett absolut människovärde. En omvälvning sätter i gång, när vi ställer de mänskliga värdena främst och våra ekonomiska system på andra plats.

Alvin Toffler⁹ framhåller att det vi ser idag är inte en våldsam ekonomisk förändring utan något mycket djupare,

någonting som inte kan förstås inom ramen för en konventionell ekonomi. Han konstaterar, att allt mer »mystifierade ekonomer» klagar över att de gamla reglerna inte mera fungerar. Det som vi ser är en allmän kris för industrialismen, »en kris som skär igenom olikheten mellan kapitalism och kommunism enligt sovjetmodell».

Vi vet själva att vi inte mera kan ignorera de svaga länderna, även om deras framtid är oss personligen likgiltig. Det vi själva önskar kan vi emellertid inte nå eller bevara på längre sikt, om vi inte ställer u-ländernas tillväxt framom vår egen. Den materialistiska värdeskalan har helt enkelt inte kraft att bli en grund för en ny rättvisa. Insikten om att en helt ny värdeskala behövs, tränger därför följdriktigt alltmer igenom.

Missunnsamhet och girighet är alldeles för djupt rotade för att överhuvudtaget kunna elimineras genom resolutioner eller några som helst ändringar i regeringsprogram. Ändå är det just sådana faktorer som kan bestämma den ekonomiska politiken. Ingenting mindre än sinnelagets förändring hos tillräckligt många människor kan förskjuta tyngdpunkten i våra länders handlingsprogram. När en människa upplever en inre omvälvning i sina värderingar kan hon inte stillatigande acceptera att leva i bekvämlighet, när hon inser att hennes medmänniskor lever i fysiskt lidande.

Eftersom grundfrågan till sin natur är etisk och inte teknisk har den främst av allt att göra med motiven. Kärnan ligger därför i att finna en ny inre drivkraft. Det fordrar självfallet mod att våga erkänna sina verkliga bevekelsegrunder och att söka nya. Det är en illusion att tro att en rättvis framtid kan skapas av människor utrustade med motiv som inte står i samklang med denna framtids väsen. Vi måste därför våga ställa nya krav på oss själva och försöka att i våra egna liv och i vår egen miljö experimentera fram de förutsättningar som leder vidare. En kursförändring kan börja med den enskilda, med ett land. Natan Söderblom brukade säga, att redan ett enda förvandlat liv är mera

vältaligt än många predikningar. Varje form av ett ensidigt materialistiskt lyckosökande har prövats hos oss. Det är knappast många som har funnit lyckan den vägen.

Moder Theresa har talat om den ensamhet och den hjärtats fattigdom hon påträffade i Europa, om en nöd som på ett annat plan är lika hård som u-ländernas fattigdom och ännu svårare att bota. »Eländet i u-länderna gör oss inte mera harmoniska i vår egen situation», stod det en gång i Expressen. Tomheten i våra länder visar att tiden är mogen för att experimentera med en ny livsstil.

Om vi vill vara med om att ge nytt hopp åt mänskligheten och att föra in en ny kraft på världsscenen, måste vi först granska vår egen inställning till dem som står oss närmast. Det är i vårt hem och på vår arbetsplats som vår halt prövas. Där sätts våra motiv och äktheten i våra ord på prov. Det går inte länge att bluffa där. Om vi inte har medkänsla med alla de mer eller mindre besvärliga människor vi har att skaffa med här, är allt vad vi säger om och gör för tredje världen slutligen blott beräkning eller fraseologi. Tredje världen är också full av besvärliga människor. Likaledes är likgiltighet för vårt eget folk ett tecken på att en proklamation av 'omsorg om världen' snarast är ett tomt uttryck. »Jag älskar mänskligheten men kan inte tåla min granne» hette det i en engelsk låt på sextioalet. När vår likgiltighet bränns bort önskar vi lära känna hur våra medmänniskor i hela världen har det. Vi sätter oss in i deras förhållanden och behov. Vi blir intresserade av vad vi och vårt eget land kan göra. Då vågar vi t.o.m. ställa frågan vad som vore maximum och vad vi själva är menade att göra. Då är det inte mera fråga om att hjälpa de behövande ovanifrån utan snarare om ett gemensamt företag, en gemensam omsorg om vår gemensamma framtid.

Vi måste likaså revidera våra förutfattade meningar om vem som är givare. Vi måste först klargöra vilka behov vi talar om. Är vi öppna för de lärdomar u-länderna har att ge

oss? En indisk jurist på besök i Sverige 1980 kritiserade vissa utslag av nordisk u-hjälp som alls inte hade beaktat de lokala indiska förhållandena. »Vi har förnöjsamhet i våra byar», sade han. »Bonden är glad och har sin stolthet. Han vill inte ha fler prylar. Han har en oerhörd gemenskap med sin familj. Detta får inte förstöras av u-hjälpen.»

Har vi en vision för det u-land där vi arbetar, för dess industri och de människor vi träffar där? Det är en nyckelfråga som sällan blir ställd. Hur mycket omsorg får de personer som kommer till oss för avancerad träning? En grupp akademiskt skolade affärsmän från olika u-länder kom 1981 till Norden för en månads specialstudier. Programmets tekniska uppläggning var utmärkt. Däremot hade man knappast ägnat någon tanke åt hur deltagarna kunde träffa folk i vanlig hemmiljö och vad en informell samvaro kunde ha gett bägge parter. Efter arbetsdagens slut lämnade värdarna gästerna med deras begränsade resepengar sittande på hotellen. Vi har ibland en ganska smalspårig syn på vem som har något att ge av värde och vem som har något att lära. Orsaken ligger väl i den ensidiga betoningen av livets tekniska sida.

En ung ingenjör fick i uppdrag att ansvara för skolningen av en afrikansk teknikergrupp som var på ett längre besök i Norden. Helt oombedd av sina överordnade beslöt han med sin familj att ta sig an denna grupp även under sin egen fritid. Familjen öppnade sitt hem för afrikanerna och hjälpte dem på allt sätt. Gästerna hade inte väntat att finna en sådan omsorg i våra länder. Som ett resultat förändrades andan i gruppen. Man märkte det i det tekniska arbetet. Ett förtroende skapades som övervann de påfrestningar som är oundvikliga i komplicerade projekt. Våra industriledare borde inte hos sina underordnade underskatta förmågan att leva för större ting än profit. Det finns ledare som gör sig skyldiga till det. Måhända avspeglar det begränsningen i deras egen målsättning.

Vad tänker vi innerst om tredje världen och dess folk?

Det är rätt vanligt att affärsmän i sin egen krets uttalar en medömkan blandad med nedlåtenhet och arrogans. Frustrerade affärsmän menar ofta, att u-landsfolken på grund av sina 'nedärvda egenskaper' är ur stånd att någonsin sköta sina egna åligganden. »Ovanligt intelligent för att vara svart», sade en finsk prästman efter ett anförande som en besökande afrikansk kyrkoledare höll i Finland. Deklarationerna om jämlikhet är vackra, men verkligheten avslöjar ofta så mycket fördomar, att ett gemensamt brobyggande ibland verkar otänkbart.

Somliga människor gör sig åter skyldiga till en naiv moralistisk svart-vit tudelning, särskilt när det gäller Afrika. De vita görs till syndare och de svarta går fria, och man 'måste förstå de svarta'. Detta visar en blindhet för de krafter som verkar i en människa och leder till en felvärdering av vad det gäller i Afrika. Behovet av nya motiv och frihet från både hat och likgiltighet följer inga färggränser. Också i u-länderna finns talrika välbärgade människor, hos vilka likgiltigheten för egna landsmäns nöd är närmast total. Behovet av förändring inom varje människa och varje nation är en utmärkt gemensam utgångspunkt. En ny inställning till våra medmänniskor kan rasera fördomarnas murar. Den kan öppna vägen till att beslutsamt korrigera begångna oförrätter i stället för att ständigt bortförklara dem. »Vi som kommer från utvecklingsländerna måste upphöra med att försöka beskylla andra för våra misstag», sade Nigerias president^{1 0} 1979. Hur många av våra politiker vågar säga det om sitt land eller sitt parti?

Våra motiv avslöjas, när vi t.ex. i arbetet i u-länderna stöter mot en vägg av opposition, misstro och otacksamhet. Det är en krävande uppgift att skaffa och att distribuera hjälp, att genomföra industriprojekt i svåra förhållanden. Vi anser det för skäligen att mottagaren skall visa åtminstone en viss erkänsla för alla våra ansträngningar. När detta inte sker och vi blott möter flera krav i stället för tacksamhet, sarkasm i stället för uppskattning, avslöjas ofta våra verkliga

motiv. Det kan vara hälsosamt och nödvändigt. Vill vi verkligen tjäna det land där vi arbetar? Eller är vi i själva verket ute bara för profit, erkänsla och framgång för oss själva och det bolag som ger oss vårt välbefinnande? Eller ligger vårt mål utöver dessa ting?

Världen är delad i sådana som vill vara någonting och sådana som vill åstadkomma någonting, brukade den franska statsmannen Jean Monnet säga. Vår personliga målsättning bestäms och begränsas av vårt eget val, inte av den ställning vi har, de studier vi har bedrivit, den egendom vi besitter. Det finns många människor som innerst inne siktar endast till att kliva vidare på sin egen stege. För vart steg tycks deras synkrets krympa och ha plats för allt färre människor. Tämmligen få når toppställning i samhället. Många får aldrig i sitt dagliga arbete en chans att ge uttryck för sitt kunnande och sina innersta strävanden. Ändå finns det ingenting utanför oss själva som kan hindra vårt ansvar att växa och vår världssyn att vidgas. Det kommer an bara på oss själva om vi tar på oss en tillräckligt stor uppgift, oavsett av vilket arbete vi har att försörja oss och våra närmaste med.

Därför måste vi välja mellan att tjäna våra medmänniskor eller att sätta in vår energi på något som väl till det yttre kan synas stort men som innerst syftar till att göra oss själva stora. I vårt sinnes djup vet vi nog vad som driver oss, blott vi har mod att skåda rätt in. Om vi känner att det vi upptäcker inom oss inte är adekvat eller rätt, kan det hjälpa oss att ändra vår målsättning. Vi inser ibland att våra största misstag inte har varit det vi gjort utan det vi har lämnat ogjort. Vi har kanske dömt och kritiserat människor vilkas svagheter har legat i öppen dag, i fel som vi inte själva har. Men har vi kritiserat oss själva för den tjänst vi aldrig gjorde, den förlikning vi inte vågade göra, den omsorg vi aldrig visade, allt därför att vi var likgiltiga eller vägledda av rädsla? Var vår egen bekvämlighet viktigare än beslutet att bryta den för att hjälpa någon som hade behövt oss?

I sådana enkla ting ligger hemligheten med vägen till en

ny ekonomisk rättvisa och en ny världsordning. »Med mindre ni upplever en pånyttfödelse i ert hjärta, kan ni aldrig förstå våra problem», utbrast en afrikansk ambassadör vid en konferens i Sverige 1981. Ett stort mått av intelligens utgör tyvärr inte nödvändigtvis ett stort mått av vishet. Ordspråksboken^{1 1} säger tillspetsat att »den som förlitar sig på sitt förstånd är en dåre men den som vandrar i vishet han bliver hulpen». Vishet alltså måste också få en plats i all planering.

3. Levnadsstandardens hela omfång

Så länge människans krafter måste inriktas på att överleva och klara livets nödortf kan man påstå att frågan om livets innehåll möjligen är en teoretisk angelägenhet. Kampen för tillvaron tar alla resurser i anspråk. Ändå vet vi av mångas erfarenheter att också under omänskliga förhållanden visionen av en annorlunda värld kan leva stark.

Situationen är en helt annan i våra länder, där många aldrig sett vad verklig brist betyder och där fritidsproblemen är ett svårare bekymmer än utkomstmöjligheterna. »Mitt sinne är i verkligheten hela tiden upptaget av frågan om vad allt det jag sysslar med ytterst går ut på», utbrast en ung ekonom med ett välbetalt arbete. »Är det meningen att alla mina följande år fortsätter som hittills utan att jag egentligen vet vart jag är på väg», frågade han. Under Romklubbens möte i Algeriet 1976 påpekade ordföranden för Finlands socialdemokratiska parti Kalevi Sorsa^{1 2}, att »det största gisslet i industriländerna syns vara den allmänna känslan, att det inte mera finns mål värda att sträva efter».

Det hjälper föga att bli påmind om hur privilegierade vi är, och hur tacksamma vi därför borde vara. Vi är inte annorlunda än de barn, som inte vill äta någon bestämd maträtt trots föräldrarnas argument om de hungrande barnen i u-länderna. Vårt väsen är så uppbyggt, att vi inte

blir tillfredsställda av materiellt välstånd. En människa som saknar känslan av att betyda något går snart under. Ingen ekonomisk tillväxt kan kompensera denna brist. Den franska filosofen Gabriel Marcel betonade att vi går miste om vår upplevelse av verkligheten, om hela vår uppmärksamhet är inriktad på 'att ha' i stället för 'att vara'.

Drivkraften i våra länder syns vara, att allt blir bättre blott vi får mera. En festtalare i Sverige sade för några år sedan, att det stora målet som borde förena alla svenskar är att »fördubbla levnadsstandarden inom de följande tio åren». Åtminstone hos den yngre generationen syns gensvaret till en sådan appell lyckligtvis idag vara obefintligt. Där börjar man snarare ställa frågan, om vi är beredda att sänka nivån.

Likartade frågeställningar tränger sig fram från olika håll oavsett av partitillhörighet. I en uppmärksammat artikel under rubriken »Den finska historiska kompromissen» berörde generalsekreteraren för Finlands kommunistiska parti, Arvo Aalto^{1 3}, samma fenomen. Han konstaterade, att ingen av nutidens ideologier syns ha vunnit ett förtroende bland de yngsta generationerna. Han drog slutsatsen att det »i vårt land krävs en andlig och moralisk förnyelse lika kraftig som ekonomiska och politiska förändringar, eller egentligen ännu kraftigare», för att vi skall vara i stånd att svara på de utmaningar framtiden ställer på vårt samhälle.

Kardinal Franz König^{1 4} framhöll under ett besök i Finland 1978, att han är mera bekymrad över den religiösa likgiltigheten i väst än över statsateismen i Östeuropa. »Det är framför allt det materiella välståndet som har skapat denna likgiltighet.» Den fråga som tränger sig på oss är, om man kan hindra att en allt högre levnadsstandard nästan automatiskt minskar intresset för medmänniskors öde.

Det är betecknande att man i ekonomiska kretsar ofta diskuterar var den nedre gränsen borde ligga för u-ländernas bruttonationalprodukt räknat per person. Men en liknande diskussion om den övre gränsen i i-länderna hör man ingenting om. Schumacher tvivlar på att nationalekono-

merna kan svara på frågan vad som är tillräckligt, emedan deras högsta mål är ekonomisk tillväxt. Därför kan de inte förstå begreppet 'tillräckligt'. Det finns fattiga samhällen som har för litet att dela med sig av; men var finns ett sådant rikt samhälle som säger stopp, vi har redan tillräckligt? Ett sådant finns överhuvudtaget inte. Schumacher påpekar att det är fullkomligt klart att en livsstil som är grundad på materialismen, m.a.o. en fortsatt tillväxt utan gräns i en begränsad livsombgivning, inte kan fortgå hur länge som helst. Ju snabbare tillväxten är desto kortare tid kan en sådan livsstil bestå. Det är klart att varje kultur behöver resurser, utbildning och mycket annat, men mest av allt, säger han, behövs idag en prövning av de mål som dessa medel är avsedda att tjäna. »Och hit hör framför allt utvecklandet av en sådan livsstil där de materiella tingen har den plats som tillkommer dem, inte första utan andra plats.»

Som en reaktion mot den ständiga jakten efter en allt högre materiell levnadsstandard har begreppet livskvalitet förts fram de senaste åren. Ofta har man emellertid förbundet den med endast fritid, kulturell aktivitet, resor, miljö osv, men dessvärre sällan med frågan om livets mening och mål. En livskvalitet som verkligen tillfredsställer måste helt enkelt innefatta ett livsinnehåll. Där måste som kärna finnas ett mål och en mening för varje dag. Det får inte heller finnas något som är utom räckhåll eller blott öppet för en exklusiv krets. En universell erfarenhet visar, att omsorgen om andra människor är det element som härvid alltid är väsentligt. Medmänniskors välfärd måste bli en personlig angelägenhet.

När Abbé Pierre besökte Norden 1978 jämförde han fattigdomen i tredje världens länder med den fattigdom han frapperades av hos ungdomen hos oss. Han syftade på en utarmning av mål och mening. Den ungdom, som innerst vill vara med om att skapa något stort har berövats ett mål värt att leva för. En stor uppgift kan betyda att man avstår från möjligheten att nå personlig framgång i livet. Yttre framgång

kan ibland vara ett tecken på att man valt en för begränsad uppgift. Ingen uppgift kan idag helt räcka till om den inte i något avseende berör frågan hur livet för mindre lyckligt lottat folk gestaltar sig under resten av seklet.

4. Kristus och en ny ekonomisk ordning

I ett tal vid samväldeskonferensen 1977 betonade Zambias president Kenneth Kaunda^{1 5} att det inte gäller en kamp mellan Öst och Väst, utan mellan rätt och orätt. »Kristi budskap om kärlek är ännu den största revolutionära idén i världen, mycket starkare än Marx, Engels eller Maos idéer. Det finns varken något ras- eller stamtänkande i Kristi budskap.»

Den kärlek Kristus demonstrerade är en kärlek till sanning och rättvisa, en omsorg om medmänniskor som aldrig är beräknande och aldrig känner några gränser. Det är alltså ett förräderi mot Kristi budskap när kärleken i kristna kretsar tolkas som allmän vänlighet och menlöshet eller som ödmjukhet när man böjer sig för det onda. Verklig kärlek är en kraft som tar upp kampen mot det som är fel, som är radikal nog att våga gå till grunden, som skär in i vår livsstil, bryter bekvämlighet och invanda rutiner och tänder en omsorgens eld i vårt hjärta. Den föder vilja att dela med sig av sitt eget. Den ställs varje dag på prov och har varje dag möjligheter att komma till uttryck i handling. Denna kärlek varken dömer eller fördömer medmänniskor utan accepterar dem sådana de är och hjälper dem att bli vad de kunde bli.

Den urgamla bönen »Tillkomme Ditt rike, Ske Din vilja» är ett av de största handlingsprogram som någonsin har lanserats, förutsatt att det bärs upp av en brinnande förpliktelse och inte är ett fromt läpparnas mummel. Ärkebiskop John Vikström^{1 6} framhöll i sitt tal i Kyrkornas världsråds generalförsamling sommaren 1983 i Vancouver

att »det goda ofta kan förverkligas i denna värld endast under kamp mot det onda». I sin julbok 1980 skrev han att det mesta av arbetet i kyrka och samhälle djupast sett är ett deltagande i kampen mot det onda i dess olika former till förmån för det liv som Gud ger oss. Vikström talar också om Kristus som »revolutionär och som förnyare, som en människa som visar oss nya möjligheter och öppnar nya vyer». Kristi evangelium är högaktuellt, när det gäller en ny ekonomisk ordning. Det är därför viktigt att det tar itu med själva grunden till all orättvisa. Det visar på en lösning vars konsekventa följd leder till rättvisa. Evangeliet slår fast det absoluta människovärdet och klargör entydigt vem som är vår nästa liksom de förpliktelser vi har mot nästan.

Jesus tog itu med det som band oss människor och han befriade oss från vår egocentricitet. Han tog itu med synden, det som skiljer den enskilda människan från hennes medmänniskor och från Gud. I första Johannesbrevet heter det: »Om någon som har vad han behöver här i världen ser sin broder lida nöd men stänger sitt hjärta för honom, hur kan då Guds kärlek förbli i honom?» Hjärtat måste alltså öppnas, innan plånboken öppnas, vilket avser att det alltid kommer först an på den inre inställningen. Samvetet måste följaktligen bli levande igen. Den rike tulltjänstemannen Sackeus som systematiskt hade utnyttjat andra fick en ny kärlek till sina medmänniskor och betalade fyrfalt tillbaka det han oärligt förtjänat och gav hälften av sitt kapital till de fattiga. Han var en pionjär för social rättvisa. Jesu konkreta handlingar syftade både till att utgöra omedelbar hjälp och till att råda bot på problemens grundorsaker.

Om vi förflyttar oss till vår egen tid kan vi fråga oss vilken gottgörelse våra länder är skyldiga för århundraden av utsugning? Vår levnadsstandard har inte skapats blott av vår egen duktighet. Om vi har felat, kan vi då bara dra ett streck över det förgångna? Den kollektiva synden måste vi lära oss att se också som en personlig synd. Är det inte både ånger och gottgörelse som behövs? Hur kan detta ske i nationell

skala? Vi får inte bara tänka på vad vi har råd till utan även på vad vi är skyldiga till. Har vi i Norden i grunden varit ädlare än de stora kolonialmakterna. Vi behöver inte bara tänka på Asien och Afrika. Det är ibland nyttigt att ha ett uppriktigt samtal med nordkalottens samer och höra vad de tänker om jämlikhet och broderskap.

Om vi vågar ställa vårt eget liv i evangeliets ljus, blottställes vårt verkliga tillstånd och våra verkliga motiv. Det är en universell erfarenhet att vi då har intet att berömma oss av i jämförelse med andra. Vi inser att vi själva är människor med djupa behov, människor som inte känt andras börda som vår egen, andras nöd som vår. När vi accepterar detta kan vi bli fyllda av en ny kärlek som tvingar oss att med alla våra andliga och materiella resurser tjäna andra. Vi vill då försöka ställa tillrätta det vi kan och vara med om att bygga en rätt framtid. Tron är den största av alla resurser att omskapa världen.

Bergspredikan ger oss människor i dess oföränderligt ärliga, rena och osjälviska kärlek en måttstock för vårt liv och ett föredöme som vi tyvärr inte förmår leva efter. Om vi emellertid tillåter normer att tänjas alltefter situationens krav utgör bergspredikan ingen norm för oss och har inget värde som jämförelsepunkt. Vi jämför oss då med andra människor. Vi finner utan större svårighet ursäcker att rättfärdiggöra oss inför ting som vi i vårt inre tvivlar på att är rätta. Jesus själv uppmanar oss att »vara fullkomliga», alltså att vi skall ha ett kristallklart sikte. »Det är ett tecken på ihålligheten i livet i väst», sade professor William Hocking¹⁷, »att man anser det förmätet att erkänna existensen av något absolut och som ödmjukt att betrakta alla normer som relativa, då det är precis tvärtom. Det är endast det absoluta som tillrättavisar vår stolthet.»

G.K. Chesterton påpekade en gång att det kristna idealet inte har prövats tillräckligt och därför inte heller har bevisats vara bristfälligt. Man har snarare funnit denna väg svår och har därför lämnat den oprövad. När Stanley Jones

1970 besökte Finland visade han genom en rad exempel från det praktiska livets olika sektorer hur den kristna vägen har lett till lösningar där andra metoder har fört till en återvändsgränd. De lösningar var effektivast som baserade sig på ett absolut människovärde och på Kristi etiska normer, därför att de helt enkelt stod i samklang med livets innersta lagar. När man ställer människan på första plats synes på något sätt allt annat också att hamna på rätt plats. Schumacher sade en gång att hur underligt det än känns, ger bergspredikan ganska exakta direktiv om hur en sådan nationalekonomi borde vara, som tryggar en jämn utveckling.

Under sitt besök i Amerika i oktober 1979 manade påven¹⁸ de kristna att stå i spetsen för att främja ett samhälle och en ekonomi som på ett avgörande sätt bryter med en utmattande konsumtionshysteri. Han framhöll för amerikanerna att det inte är fråga om att bromsa framåtskridandet, för det finns inget mänskligt framåtskridande, när allt konspirerar för att ge fria tyglar åt egoism, sex och maktbegär. I den glädjrika enkelheten i ett liv inspirerat av evangeliet och dess anda av broderlig delning, betonade han, finner vi det bästa botemedlet mot att göra ekonomisk vinst till det egentliga måttet på mänskliga framsteg. »Att utesluta Kristus från mänsklighetens historia är en handling riktad mot människan».

En kristen borde ha en övertygelse och veta något om de krafter som hoppets Kristus kan frigöra i en människa. En kristen kan därför inte förhålla sig likgiltig till den mängd problem som måste lösas. En etik som fötts av en önskan att göra Guds vilja är därför en kraft i samhället. En sådan etik tycks dock sällan uppstå genom rationellt övervägande och realistisk prövning av behoven. Allenast fakta leder varken till önskan att skapa en sådan etik eller till kraft att förverkliga den. Viljan föds blott genom en förändring i ens sinnelag.

Vi känner sympati för dem som är vänliga mot oss och dem som uppskattar oss och dem vill vi gärna hjälpa. Om vi stannar vid detta når vi inte långt i att avhjälpa nöden i världen. Evangeliet¹⁹ är ytterst realistiskt, ty Jesus räknar inte sådan hjälp som något särskilt utan säger »Älska era fiender, gör gott mot dem som hatar er». Och Paulus tillägger: »Om din fiende är hungrig, så ge honom att äta.» Det är klart att en allmän filantropisk välvilja snabbt avdunstar, om inte en förändring har ägt rum i en människas innersta drivkraft. Då först är det likgiltigt, om vi får tack eller otack, erkänsla eller kritik, då först är det viktigast för oss vad som sker med andra. Kärleken kan aldrig besegras.

5. Kyrkans chans

»Mänskligheten står igen vid ett vägskal», konstaterade ärkebiskop Mikko Juva²⁰ vid kyrkodagarna i Finland 1978. »Blickarna vändes nu mot kyrkan som många statsmän och tänkare tidigare skjutit åt sidan som en betydelselös fornlämning. Nu frågas igen vad kyrkan kan ha att ge.» Det är givet, att kyrkan och de kristna inte har något monopol på att skapa nya förutsättningar för rättvisa i världen. Men det är lika givet, att kyrkan nu har en enastående chans att ge en ny arbetssyn, att inspirera och bli vägvisare.

Kyrkan behöver inga artificiella metoder. Det räcker med att gå till evangeliets grund och tolka den för nutiden. Det som är äkta, upplevt och motsvarar behovet slår igenom. På samma kyrkodagar betonade John Vikström²¹, att kristendomen på 70-talet varit en samlingssalarnas, bönekamrarnas och gudstjänstlokalernas kristendom. »Nu stiger vi ut ur kyrkan. Vi står på kyrkbacken för att kasta en blick på 80-talet dit vi måste förflytta oss för att möta dess utmaning». Juva framhöll vidare, att vår uppgift i denna tid inte så mycket är en teoretisk förklaring av innehållet i den

kristna tron, inte en specificering av läran utan ett framhävande av grundsatsen att vi är kallade att vara Jesu lärjungar.

På 60-talet skärptes dualismen inom kyrkan mellan två betraktelsesätt. Det ena betonade starkt det sociala ansvaret och negligerade ofta den personliga trons betydelse. Det andra tog liksom i en försvarsställning till sin uppgift att intensivt vårda sig om den personliga tron och avskrev den sociala dimensionen. Denna olyckliga och artificiella tuedelning, som skarpt kom till uttryck i den kristna världsstudentrörelsen, betingade ett högt pris i förlorade möjligheter. Många vilkas hopp hade stått till kyrkan började söka andra vägar. Olika sekter och grupperingar upplevde en stark tillväxt.

Mot mångas förmodande har emellertid oväntade nya vindar börjat blåsa. Märkligt är, att den katolska kyrkan som man särskilt i Norden ofta avskrivit som en konservativ, föråldrad institution, har gått i spetsen för en ny giv, vilket inte minst lutheraner har slagits med häpnad av.

Dagen efter det kardinal Wojtyła^{2 2} valts till påve yttrade han: »Vi räcker ut våra händer mot och öppnar vårt hjärta för alla folk, särskilt dem som är förtryckta av orättvisa eller diskriminering, vare sig det gäller ekonomin, samhällslivet, det politiska livet, samvetsfriheten eller tron. Vi måste nå dem med alla tillgängliga medel, så att varje form av uppenbar orättvisa i vår tid kan bringas till allas kännedom.» Vad påven säger betyder inte en politisering av kyrkan. Det är bara fråga om att utgående från den enskilda människan aktivt leva sig in i varje sektor av samhället och att inte av rädsla vägra att ta ställning till våra svåra frågor.

Kardinal Wojtyła var en av de drivande krafterna bakom Lumen Gentium 1973^{2 3}, ett dokument som ville visa en ny riktning för kyrkan. Bl.a. betonar dokumentet tanken på kyrkan som organism, där alla har ansvar för kyrkans uppgift men var och en på sitt särskilda sätt. En lekmans huvuduppgift är där han är ställd. Det är inte i första hand

frågan om att i praktiska uppgifter 'hjälpa' församlingsförestandaren i församlingen. Det är en uppfattning motsatt den man ofta förknippar med en lekmannainsats i kyrkan. Biskop Frensdorff^{2 4} i USA säger, att kyrkan i dag är försvagad därför att lekmännen för det mesta utgår från att prästerna bildar kyrkan och att lekmannarollen är den passiva åskådarens och den finansiella understödarens roll. Så länge man inte tar itu med det faktum att kyrkan är Guds folk och att 99 procent av dessa är lekmän, kommer kyrkan att förbli ineffektiv, säger Frensdorff.

Kyrkan kan ge innehåll åt de grundprinciper på vilka ett nytt samhälle kan byggas. Kristna som hör till olika samfund och olika partier kan verka för att evangeliets värden blir rättesnöre för ett nytt samhälle.

Bibeln är rykande aktuell och rakt på sak gående. Det finns knappast någon bok som med större passion än bibeln tar itu med sociala orättvisor i alla former. Ingen bok påvisar klarare än bibeln, att svalt mellan rika och fattiga länder är ett brott mot Guds vilja och lag. De direktiv som den ger är inte komplicerade: »Den som har två skjortor skall dela med sig åt den som ingen har; och den som har bröd skall göra på samma sätt! »

En av de väsentligaste aspekterna i bibelns lära är det absoluta människovärdet. I varje sammanhang kan vi göra klart, att en rent materialistisk syn på människovärdet och på människans nytta står i omedelbar konflikt med en rättvis ordning i världen. Vi kan genast sätta fingret på de sjuka punkterna i vårt eget samhälle. Då förstår vi världsproblemen bättre.

En vision är nödvändig för att människan skall tändas till aktion. Genom människor som har gripits av en stor syn har olika rörelser förankrade i kyrkan vuxit till starka instrument för aktioner med bestämd tyngdpunkt. Ett exempel är Moder Therasas^{2 5} rörelse som fick sin början i Kalkutta bland de döende och mest utblottade och blev världs-bekant, inte minst sedan hon fick Nobels fredspris. Hennes

insats gällde människor som från materialistisk synpunkt var totalt onyttiga, människor som inte mera kunde räkna med något stöd av myndigheterna, som alltså var utan allt hopp mänskligt sett.

Moder Therasas rörelse demonstrerade för hela världen främst människovärdets orubbliga betydelse. Mer än de flesta har hon lyckats ruska om våra samveten. Hon tar skarpt itu med det vanliga påståendet som s.k. realister kör fram, att det är hopplöst att kämpa mot allt lidande som ingen ände synes ha, för hjälper du en lidande stiger tusen nya fram. Gud fattar alls inte aritmetik, säger Moder Theresa. Vi är på orätt spår, om vi tillämpar ett statistiskt sätt att se dessa problem.

Så länge det finns den minsta kärlek och medkänsla kan vi aldrig vara utan hopp, säger Moder Theresa. Också de mest utblottade har en uppgift. Hon vänder udden mot oss när hon utropar: »Just vi är skyldiga till att andra lever i sådan fattigdom. Jag vill inte att människorna skall ge av sitt överflöd utan ge så att det gör ont», sade hon i en TV-intervju 1979. »Det ögonblick när du och jag och våra rika länder börjar dela med sig, då har vi avlägsnat fattigdomen.» Och hon fortsatte: »Vi talar för mycket om de fattiga men för litet till de fattiga. Den största orätt vi har begått mot våra fattiga är att vi har glömt att behandla dem som medmänniskor.»

Varför är vi så dåliga i att ge av vårt eget, frågade Finlands ortodoxa ärkebiskop Paavali²⁶ i sitt julbudskap 1979: »Uppenbarligen därför att vi saknar ett tillräckligt starkt motiv att ge». Paavalis yttrande rör vid roten till all u-hjälp. Redan FN:s anspråkslösa rekommendationer till u-hjälp har de flesta rika länder ansett vara för fordrande. Vi synes helt ha glömt att både kristendomen och islam en gång väntade att människorna skulle ge en tiondel av sina inkomster till de behövande.

Nya Testamentet visar klart att rikedom kan leda till svårigheter. Bibeln dömer inte rikedom men varnar för

följderna om inte rikedomens medför ansvar. Frank Buchman²⁷, initiativtagaren till MRA:s världsarbete, koncentrerade sitt ekonomiska program i ett par enkla satser: »Det finns i världen tillräckligt för allas behov men inte för allas begär. Om var och en hade tillräcklig omsorg och delade med sig tillräckligt skulle också var och en få tillräckligt.» De flesta av våra ekonomiska åtgärder är emellertid inte grundade på delning utan på principen av fortsatt hopad ökning.

Strax före Cancun-mötet i Mexico 1981 avvisade Reagan tanken på att lösa u-problemet genom att de rika länderna skulle dela med sig av det de har. Han menade då att man skapar välstånd blott genom tillväxt i både u- och i-länder. Var är omsorgen för de länder som för långa tider ännu lever i förhållanden utan någon möjlighet till tillväxt? En renodlad tillväxtfilosofi dömer dem till stagnation. U-landsauktoriteter som Gunnar Myrdal²⁸ och Barbara Ward har påvisat att ifall en ekonomisk politik främst siktar på rättvisa så sköter tillväxten sig nog själv.

Det hör inte till kyrkans uppgifter att ge direktiv varken om ekonomiska eller sociala åtgärder. Den kristna läran ger inga färdiga lösningar. Kyrkan kan emellertid ge en utgångspunkt för förståelse för människans djupaste behov. De kristna kan således bidra till att ge klarhet i valet av rätt målsättning och metod.

Också Brandrapporten betonar den impuls som kyrkan kunde ge för att skapa en världsvid känsla av solidaritet och för att därigenom hjälpa till att lösa nord-sydfrågan. För mer än fyrtio år sedan poängterade biskop Eivind Berggrav²⁹ i Norge, att »våra gränser blir våra fiender, om de stänger oss ute från solidaritet med vår nästa».

Av den som har givits mycket fordras också mycket, heter det i bibeln. Schumacher kallar detta en fråga om en »grundläggande rättsangelägenhet». Bibeln pekar på vissa grundläggande faktorer som vi inte får förbigå. Med uppfattningen om det absoluta människovärdet följer också att

envar människa behöver ett arbete, en uppgift som tillfredsställer henne. En ekonomisk politik som medvetet tillåter att arbetslösheten ökar är därför indirekt kränkande för människovärdet. Att känna sig överflödig är något av det mest förödmjukande som kan drabba en människa. Kyrkan kan visa att Kristi lära ytterst leder till en riktig ekonomi därför att han låter prioriteringarna i samhället bli riktiga.

Vi kristna bör inte på basen av programförklaringar och fördomar lättvindigt dra gränser mellan partier och samfund i avsikt att utpeka dem som vill skapa rättvisa och dem som är ute efter andra ting. Den verkliga skiljelinjen går aldrig mellan parti och parti utan genom vars och ens hjärta vare sig vi är socialister, liberaler eller konservativa. »Älska din nästa såsom dig själv» är det budord som anger vår egen inställning. Vi är förvisso inte kvalificerade att mäta och döma resp. fördöma andra.

Kardinal König³⁰ påpekar därför att de kristna bör våga sig in på en dialog med representanter för andra religioner utan fruktan för synkretism. För en kristen är det aldrig fråga om att göra avkall på en övertygelse eller att urvattna en tro. För att kunna älska vår nästa måste vi känna henne, förstå henne, låta henne veta att vi inte närmar oss henne ytligt. En absolut regel är att respektera motpartens tänkande och personlighet, säger König. Kirkegaard³¹ var inne på samma tankegångar när han talade om konsten att hjälpa och att förstå andra. »Först och främst måste man passa på att finna människan där hon är och att begynna där. Annars är det inbillning att tro sig kunna hjälpa andra.» Man träffar ibland i u-länderna europeiska sakkunniga som utgår ifrån att de vet bättre. De närmar sig den lokala befolkningen på orätt sätt eftersom de är oförmögna att plantera sin kunskap i nya förhållanden. Därför slutar de ofta som cyniker.

Ingenting är lättare än att finna fel i Kristi kyrka. Det kräver inte mycket besvär att hitta exempel från varje epok i dess historia. Den norska författaren Erik Damman³²

berättar, att mer än femtio miljoner afrikanare bortfördes som slavar med kyrkans godkännande, Västindiens inbyggare utrotades, Nordamerikas indiankultur förintades, Latinamerikas högkultur lades i ruiner, stora delar av Asiens folk rycktes bort ur sin traditionella kultur och utnyttjades som plantagearbetare och kulier för det kristna Europas tillväxt. Samma europeiska folkgrupp, skriver han, vars religion fördömer mammon som mål för människans strävan, har utvecklat ett ekonomiskt system som enligt ekonomerna själva bryter samman den dag, då människorna mister intresset för att öka sin egen rikedom.

Den kristna kyrkan får i sådana sammanhang ofta beteckna det kollektiva tänkande, som rådde i olika länder vid en bestämd tidpunkt. Det är emellertid orätt att härvid glömma enskilda individers kamp och vad denna ledde till. Kristendomen har överlevt alla kriser och perioder av förnedring genom att det alltid har funnits enskilda som har tagit sin tro på allvar. I varje tid har det funnits kristna personligheter som har väckt samvetena, som har startat sociala rörelser och gått i spetsen där myndigheterna har varit passiva. »Det hör till trons väsen att inom sig ha krafter och strömningar som utmanar samhället», säger ärkebiskop John Vikström³³.

På 1950- och 60-talet ville många europeiska länder, bl.a. Tyskland, hålla u-landsaktiviteten helt utanför det kristna missionsarbetet. Också häri har en ändring ägt rum. U-hjälpsmyndigheterna har insett att det i det praktiska missionsarbetet knappast har funnits förkunnelse av evangeliet utan samtidiga hoppingivande tecken såsom minskad barndödlighet och minskad hunger. I många fall har missionen varit den enda säkra kanalen, som har garanterat att distributionen av hjälp har nått fram till dem som behövt den. Ofta har missionärerna varit de enda européer som de infödda har litat på.

En ström av välskolade krafter borde söka sig till olika uppgifter i u-länderna på åtminstone något år. Alla som har

levat tillräckligt länge och intensivt med kristna från Afrika och Asien upptäcker ett mångsidigare sätt att se på evangeliet. Genom kontakter med kristna av andra kulturer har de lärt sig att skilja mellan grundinnehållet i evangeliet och de yttre former som de har lärt sig i sin egen hemkultur. De som återvänder hem har därför ofta en förändrad syn och kan ge en ny vision av de kristnas uppgift idag.

Många afrikaner upptar okritiskt allehanda livsmönster från väst och kopierar dem för att de kommer från den 'utvecklade världen'. Men de frågar alls inte med vilken rätt väst kallar sig utvecklat. Sådana mönster tenderar att främja individualism och materialism i u-länderna och leder därför till att de allra fattigaste blir alltmer försummade.

I augusti 1979 publicerade biskoparna för Zambias alla kyrkosamfund en gemensam utförlig rapport kallad »Marxism, humanism och kristendom»^{3,4}, riktad till kyrkornas alla medlemmar. Uppropet, vilket väckte stor uppmärksamhet strävade till att avlägsna den förvirring som på olika håll har uppstått beträffande kristendomens mål och medel i Afrika och beträffande frågor om vad kristna inte kan göra avkall på. Rapporten fastslår bl.a. att politiska och ekonomiska reformer är nödvändiga. »Men ensamma för sig påverkar de inte den inre människan och rör inte vid roten till det onda.» Vidare säger uppropet att »de kristna har möjligen en inte ringa del av skulden för ateismens framträdande. Den religion som Marx avvisade var en karikatyr av den tro som har givits oss.» Och biskoparna fortsätter: »Orsaken till missförhållandena står inte att finna i livets ekonomiska och politiska förhållanden. Som en följd härav kommer en revolution, om den är baserad endast på politik och ekonomi, den må sedan vara hur nödvändig som helst, inte att bota orättfärdigheten.» Både i Europa och Afrika går diskussionen ofta het kring frågan om hur långt kyrkan kan och bör ingripa, när det gäller att få till stånd nödiga reformer. Faran för politisering kan väl ligga nära till hands. Ibland verkar dock den största faran vara en

överdriven försiktighet som inte alls tar ställning till själviska politiska och ekonomiska intressen.

Ett markant exempel på en ny giv ger kyrkan i Latin-Amerika³⁵ där efter decennier av stagnation kyrkan djärvt har gått i spetsen för och blivit en stark kraft till att främja nödiga reformer i samhället. Om bibelns Gud en gång var på de förtrycktas sida är han väl det idag också, resonerar man. Enskilda kristna och talrika små aktionsgrupper har börjat visa vägen ut ur apati och satt igång aktioner för att t.ex. avskaffa slumområden. I Brasilien har de nått märkliga resultat³⁶.

Under sitt Finlandsbesök 1979³⁷ underströk ärkebiskopen av Canterbury Dr Coggan att vi i våra kyrkor måste vara öppna för nya tankegångar. »Vi måste ut i världen med ett gemensamt budskap. Vi får framför allt inte vänta tills våra egna problem har lösts.» När Coggan gjorde sitt uppmärksammade upprop³⁸ till Englands folk för några år sedan ställde han två frågor. Den ena gällde vilket slags samhälle människorna önskar sig. Den andra rörde vilket slags människor som erfordras för att förverkliga detta samhälle. Sanningen är att vi bör arbeta på våra problem från båda sidor, sade han, dvs. både att försöka få bättre människor och att försöka skapa bättre strukturer. Som svar på kritik för att ha tagit för lätt på samhällets problem poängterade han, att då frågan om människan blivit försummad för mycket, började han med den, »men ingalunda för att stanna där».

Coggans frågor borde också intressera våra nordiska kyrkor. Kyrkan med dess olika organ kan ge impulser till en fortgående fostran som förbereder oss att leva i morgondagens värld. Kyrkan kan visa att vi går mot en framtid av långt större inbördes beroende än vi är vana vid idag. Kyrkan kan också hjälpa våra politiker och industriledare att utöver sedvanliga korttidsperspektiv se de mänskliga långtidsperspektiven.

En finsk dagstidning publicerade 1979 en undersök-

ning³⁹ under rubriken »Religion intresserar inte den högsta företagsledningen». Kanske undersökningsresultatet inte har så mycket att göra med en materialistisk grundinställning hos ledningen som med en feluppfattning, att tro och kyrka är en sidoavdelning för människor med en 'särskild läggning'. Kanske ingen har givit en vision av tron som en genomgripande kraft att bana väg mot en ny rättvisa i världen, vilket i högsta grad borde intressera dem som bär ansvar i industrin. Hur kan industrins resurser i Norden bäst användas för att tillämpa detta? Handlingens evangelium talar det klaraste språket idag. Har kyrkan försökt visa detta perspektiv för industrin?

Jesaja, en av Gamla Testamentets stora författare, presenterade ett program för sin tids u-befolkning, lika aktuellt nu som när det en gång för länge sedan gavs publicitet. Han angrep ett gudstjänstväsende som bara siktade på formen men inte sökte förverkliga tron. »Jag vill», vädjade han till sina landsmän, att »I lösen orättfärdiga bojor och lösen deras band, att I given de förtryckta fria och krossen sönder alla ok, ja att du bryter ditt bröd åt den hungrige och skaffar de fattiga och husvillan härbärge, att du kläder den nakne, där du ser honom...»⁴⁰. I dag ser vi själva exempel på denna nöd i varje världsdel. Behovet är globalt och en lösning kräver globalt tänkande av oss.

IV VILJA OCH VAL

1. Partnerskap

Romklubbens första rapport, *The Limits of Growth*¹, konstaterade att människan nu besitter den starkaste kombinationen av kunskap, medel och resurser världen någonsin har känt. Hon har allt som behövs fysiskt för att skapa en fullständigt ny form av ett mänskligt samhälle – ett samhälle som kan bestå under generationer. Rapporten konstaterar att de två ingredienser som fattas är ett realistiskt långtidsmål och den mänskliga viljan att nå detta mål.

Endast genom regeringsbeslut kan en rättvis ekonomisk ordning aldrig fås till stånd. Uppgiften kräver alla parter i samhället. Rättvisa kan heller aldrig skapas genom filantropi därför att en ny ordning kräver en förändring i beslutsmekanismen i världen. En djup förändring behövs också i de fattiga länderna. Att på fredlig väg skapa en nyordning betyder emellertid en kapplöpning med tiden. Vid slutet av seklet är kanske tusen miljoner människor så desperata, att de inte ser andra utvägar till en lösning än våld.

Under sitt besök i Algeriet 1976 framhöll partiordförande Kalevi Sorsa² att »en ny ekonomisk världsordning för en demokratisk socialist inte bara är en moralisk utmaning eller praktisk nödvändighet utan den erbjuder också en utväg ur den växande recessionen och ur envist återkommande ekonomiska och politiska kriser genom att visa vägen för en gemensam ansträngning hos i-länder och u-länder att utveckla världen». Trettiofem miljoner arbetslösa i den industrialiserade världen representerar en outnyttjad industriell kapacitet av stora mått. Denna kapacitet mot-

svaras i u-länderna av en minst lika stor brist på varor och tjänster. All logik pekar på en sammankoppling av dessa två faktorer.

De mindre nationerna, t.ex. de nordiska länderna, har särskilda möjligheter till insats idag. Deras industri företräder ofta en skala som är väl anpassad till u-ländernas behov. Deras utrikesengagemang skapar sällan misstankar om långsytande politiska intressen. Väsentliga möjligheter är i dag öppna för Nordens länder att gemensamt ta sig an konkreta uppgifter. Under ett besök i Sverige 1981 uttryckte Finlands dåvarande statsminister Mauno Koivisto liknande tankegångar.

Särskilt i Sverige har man visat på de unika möjligheter våra länder har att arbeta tillsammans med södra Afrikas s.k. randstater. I Zimbabwe har statsminister Mugabe poängterat att dörrarna står öppna för Norden. Norden har nämligen visat verkligt ledarskap i att hjälpa Zimbabwe, sade han vid ett tillfälle. Vi skall emellertid inte inbilla oss att dörrarna står öppna hur länge som helst. Därför borde vi, som likvärdiga parter, räcka vår hand till en rad u-länder och skapa ett långtidssamarbete på industrins och jordbrukets områden.

Alla ekonomiska, logiska och etiska synpunkter pekar på riktigheten av ett partnerskap. När det gäller att omsätta detta i praktiken har industrin en särskild chans. Med all respekt för uppriktiga diplomaters ansträngningar har industrins människor en öppen dörr som få. De hindras inte av diplomatens protokoll. De kan omedelbart gå till kärnan. I alla världsdelar har de att göra direkt med personer på vilka det i praktiken kommer an att omsätta idén om partnerskap.

Partnerskap uppstår aldrig genom tvång. Japanerna anser att ett slags kollektiv skuldkänsla för gångna seklers exploatering driver européerna till partnerskap. Professor P.T. Bauer³ vid London School of Economics, medger att skuldkänslan har varit en starkt bidragande faktor till den

ökade u-hjälpen. Enligt honom är dock varje känsla av skuld för det som har hänt under kolonialtiden helt ogrundad. Han avfärdar därför följdriktigt Brandtrapporten och dess vädjan om partnerskap. Enligt honom öppnar rapportens rekommendationer dörren till politisk konflikt och ekonomiskt slöseri.

Om vi siktar på ett aktivt, framtidsorienterat partnerskap leder varken skuldkänsla eller självisk beräkning till målet. Ett sådant partnerskap uppstår när vi inser att det är ett intelligent sätt att arbeta tillsammans för framtiden. Det föds inte genom kommunikeer utan genom förpliktelse. Partnerskap är möjligt endast när vi accepterar människans absoluta värde. Äkta partnerskap innebär också att gå tillräckligt djupt för att förstå att behoven här i nord är minst lika stora som i syd. Dessa behov kan man inte schematiskt indela i ekonomiska och övriga behov.

Vi kan med säkerhet utgå från att ju längre avhjälpandet av världshungern skjutes fram, desto snabbare kommer många andra stora globala frågor att tillspetsas. Brandtrapporten gör detta helt klart. Tyvärr synes rekommendationerna i rapporten ännu inte att tas på allvar. Att den tills vidare har skjutits åt sidan är ett av vår tids stora politiska misstag, konstaterar International Herald Tribune⁴. En av Brandtkommissionens medarbetare framhävde att hela den omfattande rapporten givetvis förblir ett papper, om inte något land sätter i gång och gör dess mål till sitt eget mål. Vi kan nå fram med de resurser som idag står oss till buds. Särskilt frågan om hunger ställer förverkligandet av en ny rättvisa i rätt perspektiv. Kommissionen anser att argumentet för en ny ekonomisk ordning förlorar mycket av sin moraliska kraft om den inte är speciellt inriktad på att avskaffa massvälten.

Norden kunde ta fullt ansvar för en storstilad ansträngning att avskaffa den värsta hungersnöden och orättvisan före utgången av detta sekel. Häri ligger vår tids största sociala utmaning. Somliga anser uppgiften vara omöjlig. En

situation är emellertid sällan hopplös, om man inte accepterar att den är det. Det är idag farligare än någonsin att misströsta och resignera, framhåller med rätta Olof Palme.

I en resumé över Wienkonferensen för vetenskap och teknologi i augusti 1978 skrev Frankfurter Allgemeine Zeitung⁵, att den stora massan av vetenskapliga rön under det tjugonde århundradet är betydelselösa för huvuddelen av de i armod levande människorna i världen. De nordiska länderna kunde gå i spetsen för att ändra detta tillstånd. Norden kunde aktivare satsa på en forskning, vars tillämpning särskilt skulle ha tredje världens behov för ögonen.

Efter varje stort krig konstaterar man att teknologin återigen har tagit ett jättekliv framåt. De krav som de verkliga behoven i världen ställer måste tränga in i vårt medvetande lika konkret som de krav ett krig ställer. Då kommer också vetenskapen att gå framåt minst lika mycket som någonsin under trycket av ett krig.

Kanske vi emellanåt har haft en vision av vad våra nordiska länder tillsammans kunde bidra med i världen. Volvochefen Pehr Gyllenhammar har i olika sammanhang pekat på möjligheter i nordiskt industriellt samarbete, för att vi skall kunna stå på oss i den allt hårdare internationella konkurrensen. Han har med varierande framgång själv tagit djärva initiativ. En fjärdedel av de nordiska ländernas världshandel är redan inomnordisk. Sveriges riksbanks utredning över den internordiska handelns utveckling under 70-talet visade, att en samtidig ekonomisk stimulans i de nordiska länderna leder till att den ekonomiska tillväxten för vart och ett av länderna blir större än vid en isolerad nationell stimulans. Sveriges tidigare industriminister Nils Åsling förutsade att 80-talet blir det främsta nordiska samarbetsårtionde vi någonsin har haft.

Vi kunde emellertid utsträcka vår planering, som nu avser att säkerställa vår egen industriella utveckling, till att genom en gemensam nordisk ansträngning bryta nya vägar för en osjälvisk insats i tredje världen. Då kunde vi

åstadkomma snabbare resultat än genom separata nationella aktioner. Vår teknologiska nivå, våra länders storlek jämförd med stormakterna, vårt demokratiska arv och statskick ger oss betydande utgångsmöjligheter.

De nordiska folken har en djupt rotad rättfärdighetskänsla som ofta har tagit sig uttryck i att våra folk gjort väsentliga insatser för att undanröja orättfärdighet, att hjälpa och offra. Det finns en inneboende längtan hos våra folk att vara med om att skapa en rättfärdig värld. Sveriges arbetsmarknadsminister Ingemar Eliasson talade i en intervju 1981 om de stora folkrörelsernas betydelse för hundra år sedan. Han hoppades, att den anda vari folkrörelserna skapades skall återuppstå. »Vad folkrörelsefolket lärde sig och oss är att det beror på dig och mig, om det samhälle vi skapar skall bli ont eller gott», sade han. Eliasson syftade särskilt till Sveriges nuvarande svårigheter. Men tanken har giltighet även i större sammanhang.

Det är värt att minnas att vi i Norden på mindre än hundra år har rest oss från att ha tillhört några av Europas fattigaste folk till att vara några av de rikaste. I grunden var det resultatet av en rättfärdighetskamp. Professor Gunnar Adler Karlsson skriver att våra nordiska folk nu igen behöver ett »rättfärdighetsengagemang utanför sig själva». »Ni har i ert land fått se utvecklingens frukt», betonade redaktör Rajmohan Gandhi, sonson till Mahatma Gandhi, under ett besök i Sverige. »Vill ni nu hjälpa Indien att plantera utvecklingens rötter hos sig», vädjade han.

Brandtkommissionens rapport kunde bilda en realistisk ram för Nordens internationella engagemang under resten av seklet. Vi kunde då undvika att någonsin mera inbilla oss, att vi kan fortleva som en isolerad välfärdsö i en värld stadd i dramatisk förändring. Om våra regeringar fattar de nödvändiga principbesluten och slår fast det världsansvar som kommer an på våra nationer, skapas en ram för initiativ på en mycket bred front.

2. Det gäller individen

»Den minsta sten, kastad i en damm ändrar hela mönstret i vattnet», yttrade drottning Elisabeth för några år sedan i sin julhälsning. Ständigt stöter man emellertid på ett tänkesätt som hävdar att individen drunknar i massan och därför är tämligen oförmögen att inverka på händelsernas gång. Det leder till att man blir statistikens och sannolikhetskalkylens fånge och blind för individens möjligheter. I verkligheten kommer lösningar ofta genom enskilda som gör något annorlunda. Ändå träffar man på ledare inom politik och t.o.m. kyrkor som endast tycks räkna med organisationer. Somliga vill aktivt hindra enskilda initiativ, om dessa på något sätt kan växa till ett hot mot deras egen auktoritet. Dessutom är många människor känsliga och grips lätt av mindervärdeskänslor. De underskattar sin kapacitet, och värdefulla initiativ uteblir. Elitens makt styrkes därigenom ytterligare.

Den vanliga människan accepterar för lätt att vara blott en spelbricka. Ändå har hon ofta en vidare syn och djupare insikt i frågornas kärna än många sakkunniga. De sakkunniga är ofta blinda för medkänslans slagkraft. Många människor har ett levande intresse för vad som sker t.ex. i tredje världen och är engagerade i sitt inre. De är inte specialister i någon kommitté, inte riksdagsmän eller ministrar. Men de måste säga ut vad de tänker trots att de 'inte kan fatta de komplicerade frågorna'.

De fakta vi genom massmedia serveras om bristen på livets nödortft och bristen på jämlikhet i världen är ibland så deprimerande, att vi tenderar att skaka dem av oss. Vi blir lätt immuna mot sådana fakta. Vår inställning blir annorlunda, när vi förstår att Gud trots allt har en rättvis plan med världen och att vi som enskilda individer har en unik

del i att förverkliga denna plan. Livet får en annan betydelse. Vi spurras att bli fria från sådant som binder för att vara fria att göra vad Gud väntar av oss personligen. Det är inte väsentligt vilken vår ställning är, hur tjock vår plånbok är eller hur stort vårt land är. Det viktigaste är hur högt vi har ställt vårt mål. De tankar som upptar oss begränsas av de mål vi har uppställt för oss själva. Väsentligt är inte heller mängden av aktiviteter utan kvaliteten i det vi gör.

Vi är på rätt väg, när vi börjar bli upptagna av omsorg om andra. Då vidgas hela livsperspektivet. Vi förlorar aldrig kontakten med det levande livet om vi framför allt är intensivt upptagna av enskilda människor. Om t.ex. världens fattigdom inte är annat för oss än några tal som ligger lågt nere på BNP-skalan, har vi missat poängen. »Ingen statistik kan uttrycka hur det är att se ett barn dö» sade Olof Palme 1983 i ett anförande om vårt förhållande till tredje världen.

När allt kommer omkring är misär och hunger ett resultat av felaktiga mänskliga relationer. Kriteriet för sann utveckling i ett samhälle ligger i förmågan att tjäna medmänniskor.

3. Hur började det?

»Stora gemensamma konferenser har sällan medfört lösningar på stora problem», skrev Helsingin Sanomat⁶ i en ledare. »Man utbyter åsikter under dem och ger utlopp åt bitterhet.» Ofta verkar diskussionerna att vara dialoger mellan döva. Lösningen på svåra problem föds snarare i det stilla, kanske genom en människa som har gripits av ett behov hon har sett. Starten förutsätter inte hög utbildning eller andra privilegier utan ett medvetande om de värden det gäller. Vi kan plocka fram ett pärlband av illustrationer till detta ur gången tid och nutid. Det gäller människor från vitt

skilda förhållanden som har banat väg för en ny rättvisa. Gemensamt för dem är alltid en framtidssyn och en kamp för det absoluta människovärdet.

Toyohiko Kagawa föddes i unga år en aktiv tro som födde i honom en lidelse att ägna sig åt hjälpverksamhet bland de nödställda i Japan. Inspirerad av sin lärare i engelska, som hade gjort ett outplånligt intryck på honom, växte hos Kagawa vissheten att redan en enda människa som ägnar sig åt att tjäna sina medmänniskor har oändlig betydelse. »Gud är inte intresserad av ritualer utan av barmhärtighet», sade Kagawa och började sitt arbete i Shinkawa, Kobes värsta slumkvarter. Detta skedde i början av 1900-talet. Familjen som hade planerat en diplomatkarriär för Kagawa, bröt alla förbindelser med honom och gjorde honom arvlös. Utan en penni satte Kagawa i gång. Vid den tiden fanns inga som helst föreskrifter om löner, arbetstid eller bostadsförhållanden i Japan. Nöden i storstädernas slum var skriande. Ofta riskerade Kagawa sitt liv då han tog itu med de värsta förhållandena.

Kagawas planer gick alltid ut på att både avhjälpa akuta behov och att väcka samhällets samvete till att skapa nödiga lagar. Hans övertygelse, att industrin inte fanns till för att skaffa vinst utan för att tjäna, skaffade honom bitter opposition. Kagawas brinnande sociala medkänsla ledde till en aktiv insats i arbetarrörelsen. Han organiserade fackföreningar bland lant- och industriarbetare, grundade kooperationsrörelsen. Genom sitt exempel stimulerade han ungdomens lust att aktivt arbeta med. Efter andra världskriget var han med om att genomföra demokratin i Japan. Kagawa hävdade alltid att kärleken är den eviga revolutionära principen. Utan kärlek är varje socialt framsteg i dess sanna mening otänkbart.

Vi kan vidare nämna Anthony Cooper, sedermera Lord Shaftesbury. År 1842 offentliggjorde han sin rapport om kvinno- och barnarbetare i kolgruvorna i England. Det är föga mer än hundrafyrtio år sedan dess, men de rådande

förhållandena då är nästan ofattbara för oss. Kyrkan och regeringen hade visat en upprörande tröghet. Englands ekonomi blir ruinerad, om slavhandeln och barnarbetskraften avskaffas, argumenterade man. Som 25-årig kom Cooper till parlamentet, i början helt inriktad på sin egen karriär. När det gick upp för honom vad som hände i hans eget land, blev han starkt gripen. Han insåg att det nu inte gällde ministerposter utan människor. Fastän han genom sin bakgrund var främmande för arbetarrörelsen blev han talesman för arbetarna. Han reste vida omkring för att personligen ta reda på fakta. När han fattade den fulla innebörden av problemets storlek, kastade han all försiktighet överbord.

Efter en kamp under mer än trettio år tillsammans med meningsfränder och pionjärer ur arbetarrörelsen lyckades Shaftesbury genomdriva en lag om tio timmars arbetsdag och en skyddsförordning för barn och ungdom. Innan han var helt färdig att ta upp de förtrycktas sak, hade också han varit tvungen att frigöra sig från de fördomar och begränsningar som hans utbildning och bakgrund hade gett honom.

Vilka politiker i Norden är beredda att i dag ställa sig i spetsen för ett likartat härnadståg mot de orättvisor vi hittills blott svagt har reagerat för?

Keir Hardie hade en motsatt bakgrund mot Shaftesbury. Vid tio års ålder måste han börja arbeta i kolgruvorna. Hela hans skolgång inskränkte sig till ett par månader. Hardies unika livsgärning för att främja industriarbetarnas ställning i England dramatiserades nyligen i ett skådespel som visades över hela England. Hardie blev 1892 den första ledaren för det brittiska arbetarpartiet och dess första parlamentsledamot. »Den impuls som först drev mig in i arbetarrörelsen och den inspiration som bar mig vidare i den», berättade han mot slutet av sitt liv, »härör långt mera från det som Jesus av Nasaret lärde än från alla andra källor tillsammans.» Hardie lärde under sin kamp, att brinnande övertygelse hos några få är starkare än allmänna sympatier hos en mängd.

»Bättre ett dussin män som vet var de står, har förtroende för varandra och inte söker sitt eget, än 50 000 människor färdiga att simma med strömmen och buga sig för nummer ett.» Hardies tidigare bitterhet till följd av allt han gått igenom förbyttes i omsorg och medkänsla för andra. Därför lyckades han skapa en enig arbetarrörelse av ett otal sinsemellan stridiga grupperingar.

Efter ett besök i Asien ägnade Hardie en stor del av sina återstående år till att hjälpa Indien. Hans praktiska förslag kan i dag synas moderata. Men för hundra år sedan var de mera avancerade än vad någon annan dittills hade vågat föreslå.

Martin Luther King hade som ung tagit starka intryck av Mahatma Gandhi. Gandhis kamp satte djupa spår i Kings egen verksamhet för att nå grundrättigheter för Amerikas negrer. Han deklarerade som sin arbetsprincip: »Vi kommer inte att ty oss till våld. Vi låter inte förnedra oss genom att hata. Vi vill återgälda hat med kärlek.» En erkänsla för hans arbete var Nobels fredspris som King fick vid endast 35 års ålder. Fyra år senare tog hans arbete för negrer och fattiga ett plötsligt slut då han mördades. Men kraften i hans livsverk växte bara starkare och lever vidare idag.

Några decennier tidigare hade Danilo Dolci, senare kallad Siciliens Gandhi, inspirerats av samma icke-våldsmetoder för att förändra förhållandena på Sicilien. För att helt kunna ägna sig åt de utblottades sak avbröt Dolci sina arkitektstudier. Kampen i Sicilien gällde lika mycket att övervinna apati som att avhjälpa direkt misär. »När någon utnyttjar en annan, direkt eller indirekt, är det alltid fråga om våld», sade han. Dolci avslöjade brutalt eländet bakom kulisserna och arbetade med exakta fakta. När myndigheterna inte gav gensvar tillgrep han Gandhis icke-våldsmetoder. Det ledde till fängelse och trakasserier. En gång lade han sig på halmen där han sett ett spädbarn dö av svält och beslöt hungerstrejka tills myndigheterna gjorde något för att avhjälpa den värsta nöden. Regeringen var rädd att det skulle leda till en

internationell skandal och gav medel.

Under sitt finlandsbesök 1980 berättade Dolci, att han själv erfarit, att en liten grupp, kanske oansenlig i sig själv, kan finna en hävstång som sätter i gång utvecklingens hjul. Han framhöll att det vi måste skapa är en mängd 'laboratorier' för en ny livsstil. Han syftade på spontana grupper av människor som sätter sig i rörelse för att omsätta en vision i handling och själva leva i samklang med sina mål. Dolci betonade att ett direkt personligt deltagande alltid är en förutsättning för att verkligen kunna förstå andra.

Frank Buchman började 1902 sin livsgärning som luthersk präst bland fader- och moderlösa barn i Philadelphias slumkvarter och i studentvärlden i Pennsylvania. Han lärde under dessa år efter bittra erfarenheter att varje försök att göra något för andra blir en besvikelse, när man inte beaktar individen som en personlighet utan låter honom sjunka till en del av statistiken. »Man kan inte kasta ner ögonmedicin från andra våningen», brukade han säga. »Varje människa är en konungslig själ», var ett motto för honom. En minutiös omsorg om andra var hemligheten med hans arbete.

Tidigt förstod Buchman, att om man inte går till grunden med konflikter utan blott behandlar symptom, är våra nationer dömda att gå sin väg mot kaos eller krig. Därför måste människans innersta bevekelsegrunder och livsstil förändras. Den logiska startpunkten är att börja med sig själv. Detta var det centrala elementet i det världsomfattande arbete som han byggde upp. Buchman var inte intresserad av att få människor in i en rörelse utan snarare av att sätta dem i rörelse genom att visa på de uppgifter som väntar på att lösas. Hans unika bidrag var, som Gabriel Marcel⁷ uttryckte det, att ställa en förändring i den enskilda människans liv och motiv i relation till det världsvida.

Buchmans arbete förde honom till offentlighetens människor men oftare till vanliga okända människor. Märkligt var hur vittgående följer ett sådant personligt arbete småningom fick, när enskilda människor i sitt eget liv fann

ett svar på bitterhet och äregirighet och beslöt att bli kanaler för en anda av försoning i olika delar av världen. Ett exempel på detta är det banbrytande arbete som den franska industrimannen Robert Carmichael⁸ satte i gång på 1960-talet. Carmichael, som var ordförande för Europas juteindustriförbund lyckades efter en lång kamp få till stånd en stabilisering av priserna på jute från Pakistan (Bangladesh idag). Tidigare hade de ständiga fluktuationerna betytt en serie besvikelser och förluster för landet som fick 60 procent av sina valutaintäkter av juteindustrin. Om man beaktar hela frågan om prissättning av u-ländernas råvaror inser man att det var en anspråkslös början. Men vad Carmichael trots mycket hård opposition lyckades genomföra, banade småningom väg för andra överenskommelser.

Också i Carmichaels liv var nyckeln till lösningen en personlig upplevelse av förändring, som gällde hans djupaste motiv och målsättning. Inspirerad av Buchmans arbete fick han en helt ny syn på en industrimans uppgift. Där största möjliga vinst dittills alltid hade varit hans ledstjärna, blev människor nu det viktigaste. En dag när Carmichael steg ut på gatan från sitt hotell i Kalkutta snavade han över en man som låg på gatan död av hunger. Efter denna upplevelse kunde han aldrig mera se på sitt ansvar som industriman med samma ögon som förut och kunde aldrig mera slå sig till ro. Han kunde inte mera acceptera att det fanns juteodlare, som måste hungra på grund av det för låga pris de fick för sina produkter.

Carmichaels hårdaste arbete var att överhuvudtaget få sina landsmän att överväga möjligheten att frångå personliga och rent nationella intressen för att lösa en fråga av mycket större bärvidd. År av intensivt arbete följde. Dramatiska intriger föregick det avgörande mötet. Tyskarna framhöll att det överhuvudtaget var omöjligt att lita på indier och pakistaner. Engelsmännen var i princip emot en överenskommelse. Carmichaels redbarhet och eget exempel uteslöt

dock varje misstanke om privata baktankar hos honom. En överenskommelse nåddes stödd av samtliga tjugo deltagarländer. FAOs chef sade tre år senare, att juteindustrin har visat vägen till en ny typ av internationella överenskommelser. Efter senare års politiska förvecklingar har nya svårigheter tillstött, men de minskar inte giltigheten av det exempel Carmichael banade väg för. Vägen är öppen för andra att på nytt undanröja hindren.

Vi har flera gånger nämnt Schumacher. Vid hans bortgång skrev The Times i London, att mycket få har som han drastiskt och skapande börjat förändra riktningen i människors tankegångar. Schumacher hörde till en intensivt skapande minoritet. Hans tankar om en modern men rättbalanserad teknologi för tredje världen har vunnit genklang runt världen och givit impulser till handlingsprogram i många länder. Han betonar, att arbetsplatser måste skapas där människorna nu lever och inte på de platser dit de tenderar att emigrera. Produktionsmetoderna bör vara så enkla, att de inte fordrar alltför hög yrkeskunskap. Produktionen borde basera sig på lokala råvaror och sikta på den lokala marknaden.

Ännu på 60-talet var Schumachers tankegångar främmande för åtskilliga industrimän. En nyorientering äger nu rum överallt. Sveriges SIDA-chef Anders Forsse⁹ som har samarbetat med Schumacher, talar om dennes »lagom-teknik». Den betyder alls inte en återgång till en primitivare nivå. Det gäller snarare att inte vara låst i ett smalspårigt tekniskt eller ekonomiskt tänkande som inte beaktar den lokala helhetsbilden. »Lagom-tekniken» kräver därför samarbete mellan betydligt vidare kretsar än vad som vanligen är fallet. Forsse säger att han inte känner till ett enda farmprojekt i u-länderna som har lyckats där man satsat på stora statliga högmekaniserade jordbruk. »Lagom-teknik»-grupper (Intermediate Technology Development Groups) finns redan i över tjugo i-länder. Englands regering var den första som började stöda denna teknik. Andra följer

nu snabbt efter.

Att fylla det mått av kunskap, skolning och idéer som Afrikas och Asiens u-länder behöver, kan bli en av Nordens stora framtidsuppgifter och erbjuder chanser till otaliga enskilda initiativ. I sista hand är hjälp i form av kunskap betydligt viktigare än materiell hjälp. Varje enskilt land kunde kartlägga sina särmöjligheter att göra en insats och de speciella erfarenheter som kunde vara till nytta. Enskilda människor kan börja tänka i dessa banor. Det skulle kunna gälla erfarenheter av kooperativ verksamhet, lokal energi-produktion, skogsplantering osv.

Ibland gäller det mycket stora frågor, ibland lokala problem. Men både internationellt kända personer och en stor skara mindre kända har ständigt genom sin livsgärning visat övertygelsens slagkraft i en enda människas liv. Sedan har lagstiftningen följt i sinom tid. Ett pionjärbete har alltid behövts för att sätta maskineriet i gång. »En del av svårigheterna i dag», utropade ärkebiskopen av Canterbury¹⁰, »är att vi tror att individen är maktlös. Detta är lögn. Han är inte maktlös.» Hoppet för framtiden ligger i att människor kan förändras, inte i de pappersplaner som en styrande grupp gör upp.

Några är kallade att bli banbrytare för nya rörelser eller att gå in i politiken som vägvisare. Andra kan göra sin främsta insats i olika organisationer och som medlemmar i arbetslag. Uppgifterna är olika men arbetssyner är ett gemensamt band. Vi är inte alltid själva menade att förverkliga de tankar vi har fått men kanske att så en livskraftig tanke i någon annans sinne. I inledningen nämnde vi Wilberforce insats för att avskaffa handeln med slavar. Ett väsentligt skede i hans kamp började genom en vanlig student. Denne hade en stark övertygelse, samlade avgörande bevismaterial och sporrade Wilberforce att fortsätta. Efterhand uppstod ett slagkraftigt arbetslag kring Wilberforce. Så småningom fick dess medlemmar till stånd en proteststorm och förde efter tjugo år igenom sin sak.

Wilberforce arbetslag, kallat Claphamgruppen, bestod av sex parlamentsmedlemmar, en pensionerad generalguvernör för Indien, några affärsmän, journalister och präster. En historiker påpekade, att ingen statsminister hade en sådan regering som Wilberforce kunde samla ihop för sina syften. Envar i hans grupp hade en lika djup tro som Wilberforce själv. Knappast hade de annars utan att bli bittra kunnat bära all smälek från år till år. Som stöd på fältet hade de tiotusentals vanliga människor som hade gripits och vaknat till socialt ansvar genom John Wesleys förkunnelse. På sin dödsbädd 1833 fick Wilberforce uppleva, att slaveriet blev helt och hållet avskaffat i England och dess kolonier.

Det finns ingen formel att följa. Om vi är alltför upptagna av hur andra har gått tillväga, kan detta bli en broms för våra egna möjligheter. Vägen är öppen när vi skapar ett gensvar till de behov i våra samhällen vi själva blir medvetna om.

4. Korrupcion

Korruptionen i tredje världen är en fråga som ibland ställer våra länder i en brydsam situation. Skall vi godta den som hörande till en traditionell del av livsstilen, eller är den ett avgörande hinder på vägen till en ny rättvisa. Båda åsikterna förfäktas bland industrins och handelns män i Norden.

Många anser att betalningar till regeringsmedlemmar är en helt godtagbar affärsmetod i tredje världen. »Oavsett vad ens moraliska uppfattning kan vara», citerar Gunnar Adler-Karlsson^{1 1} en koncernchef, »är det ett faktum att om man vill göra affärer i dessa länder och förbli konkurrenskraftig, så måste en del sådana betalningar göras.» Efter Lockheed-skandalen genomdrev man i USA striktare lagar^{1 2} om korruption än i andra länder. Men industrin i Amerika klagar nu på att den inte kan konkurrera med européerna

om u-landsuppdrag. Därför driver den på att lagarna inte borde gälla i utlandsaffärer.

En tidigare regeringsmedlem från Zimbabwe¹³ berättade under ett Europabesök sommaren 1981 om de frestelser Afrikas nya ledare kan råka ut för: »Vi hade tagit över den politiska makten från de vita. Men de hade fortfarande den ekonomiska makten. När jag var finansminister, kom vita män till mig, ibland i hemlighet, ibland öppet. De erbjöd mig stora kontrakt. En gång erbjöds mig tre miljoner dollar för ett kontrakt som var värt 50 miljoner. Pengarna skulle deponeras på ett konto i utlandet för min räkning. Det var en nästan oemotståndlig frestelse för mig som kommer från en liten fattig afrikansk by. Men om man faller för sådant glömmar man att tjäna sitt folk och ägnar sig i stället åt att förtjäna pengar. Här är den situation vi står inför i det självständiga Afrika.» Han varnade de multinationella bolagen för att blanda sig i politiken. Ehuru de inte alltid uppfört sig väl, bidrar de, enligt honom, ändå i väsentlig grad till utvecklingen men de får inte mera gå utanför sina ramar.

Man kunde tro att en så het fråga som korrruptionen i tredje världen ofta kommer upp till diskussion i stora u-landskonferenser. A.R.K. Mackenzie¹⁴ berättar emellertid att man aldrig under alla de år han tjänstgjorde vid FN diskuterade hur korrruption kunde botas. »Jag tror att tiden är inne», säger han, »att inse att korrruption är oförenlig med en ny ekonomisk ordning, och vi måste besluta vad vi vill göra åt den i våra egna länders ekonomi och i vårt eget liv.» Mackenzie understryker, att det gäller att finna ett svar på korrruption likaväl i de rika som i de fattiga länderna.

Helt frånsett etiska synpunkter syns alla olika undersökningar peka på att korrruption förlamar eller fördröjer en sund ekonomisk utveckling. Det etiskt riktiga visar sig alltid här igen på lång sikt vara det ekonomiskt riktiga.

Det är omöjligt att uppskatta hur mycket pengar som går till mutor och annan korrruption. I en rapport 1977

angående Indien uppskattade en grupp ekonomer det till mellan 9 och 30 procent av Indiens bruttonationalprodukt. Många ser inget hopp om förändring, eftersom den politiska viljan syns vara så svag. Presidenten i Bangladesh¹⁵ medgav en gång att ungefär 40 procent av all u-hjälp försvinner i korruptionskanaler. Enligt privata undersökningar går ytterligare lika mycket förlorat genom inkompetens och slöhet i den administrativa apparaten. Om vi däremot tar allt detta som argument för att reducera u-hjälpen, är vi på orätt väg. Vi skall heller inte glömma huru mycket offentliga medel som under årens lopp har blivit bortslösade i våra länder. De senaste årens korruptionsskandaler hos oss har kanske lärt oss något. Vi skall därför akta oss att peka finger åt andra länder.

När guvernör Anna Abdallah från Tanzania besökte Norden 1981 frågade man henne om korruptionen i landet. Hon inskräppte, att man inte kan skilja en människas tänkande och livsstil från varandra. »Om jag vill tänka och handla rätlinjigt måste jag först själv börja leva rätlinjigt.» Hennes landsman ambassadör J.E.F. Mhina¹⁶ som tjänstgjorde många år som sitt lands representant i Norden betonade, att den moraliska nivån har fallit i Europa, men att detsamma nu sker med ledarskapet i Afrika. Det är en allvarlig situation som måste utredas, sade han. »Det första steget är ärlighet. Vi behöver ärlig självkritik. Ibland gör vi i tredje världen oss skyldiga till mycket lama undanflykter».

Vi tror ofta att vi måste acceptera en korrupt praxis i en del exotiska länder. Men vi är omedvetna om den desperata kamp somliga av dessa länders ledare för, i avsikt att råda bot på denna kräfta. Algeriets förra president Houari Boumedienne uttalade 1976 en vädjan att »göra integritet till prioritet». Elfenbenskustens president Houphoët-Boigny¹⁷ betonade vid samma tidpunkt att »vi framför allt måste skänka allvarlig uppmärksamhet åt det, som har kallats århundradets sjukdom –korruptionen i alla dess former».

Har en affärsman från våra länder, som är beredd att vara med om korrupta metoder rätt att skylla u-ländernas ineffektivitet på korruption? Varför skulle en ledare i tredje världen ha förtroende för en sådan person?

En färsk undersökning i Indonesien visar att man där betraktar korruptionen som det främsta hotet mot samhället. I ett tal till Indiens folk klagade landets dåvarande president Neelan Sanjiva Reddy¹⁸ över att grundprinciper aldrig sedan självständigheten, har komprometterats till den grad och livets grundvärden behandlats med sådant förakt. Och landets tidigare industriminister George Fernandes¹⁹ påpekade att man för femton år sedan ännu kunde diskutera korruption och göra det till en debattfråga. »Idag är det en accepterad livsstil.» I Nigeria är problemen så tillspetsade att president Shehu Shegari²⁰ har kallat sitt folk att råda bot på situationen genom en »moralisk revolution».

Den enskilde har stora möjligheter att avbryta den kedja av likgiltighet och låt-gå mentalitet som tillåter korruption att fortgå i allehanda sammanhang. En insats fordrar vanligen mod, men en sund kedjereaktion sätts då ofta i gång. I en intervju rädde ärkebiskop Vikström industrins män att »ta risken att handla rätt». Självfallet betyder vägran att vara med om korruption emellanåt en förlorad chans. Det finns emellertid många exempel på att just en sådan vägran har öppnat nya dörrar i stället, genom det förtroende som handlingen har skapat hos motparten.

Arbetet mot korruption börjar med ärlighet hos en själv. Vi kan besluta att själva handla så, att vi inte kan manövreras in i en situation, där vi är bundna och inte mera kan 'säga nej'. Ärlighet är inte som somliga menar enfald. Självfallet betyder det inte att berätta allt för alla dem som vill veta något. Det är inte att bryta förtroenden och inte en plikt att svara på frågor från folk som är ute för att utnyttja andra. Det betyder att själv ta avstånd från tillvägagångssätt som inte tål dagsljus. Somliga tar inte själva del i någon korrupt handling men accepterar stillatigande korruption

hos andra. Vi måste våga avslöja det som skall avvisas men behöver även mod att öppna nya vägar.

En representant för den svenska arbetarrörelsen påpekade nyligen att det 'mygel-Sverige' som vuxit upp under senare år inte kan ha mycket att säga till u-länderna, när det gäller korruption. »Hoppingivande är att det finns människor som har beslutat upphöra med skatteskolck och bidragsfiffel», tillade han. »Sådana exempel finns det som väl är många, och de är lika giltiga i u-länder som i Sverige». En svensk godsägare berättade från ett besök i Indien, att bönderna inte ville ha jordbruksråd av honom, ty det gick deras ära för när. När han, en europé, sedan berättade hur han hade varit oärlig i sina skattedeklarationer och blivit ärlig var det något nytt och oväntat. Indierna var beredda att lyssna till honom – och också till hans råd.

Otänjbara etiska normer är värdefulla vägvisare i en situation av stridiga meningar och intressen. Det finns besvärliga situationer där man inte kan se ett entydigt klart handlingsätt. Men det är lättare att vinna klarhet om man är ledd av motiv som inte behöver hemlighållas. Lagar och förordningar om mutor och korruption behövs naturligtvis, men främst behövs människor i både i- och u-länderna som genom sitt eget exempel skapar ett nytt affärsklimat. Om korruptionen skall kunna stävjas »beror på ert och mitt sätt att leva» sade statsminister Mugabe^{2 1} nyss åt sina landsmän. De industrimän från i-länderna som besluter att tillämpa en klar linje i dessa frågor är u-ländernas verkliga allierade.

5. Det börjar med oss själva

En svart ledare från Zimbabwe som länge satt fängslad av de vita yttrade under ett kort besök i Sverige 1979 medan kriget i hans hemland ännu pågick: »Blod spills varje dag. Det är inte bara världen som ligger i ruiner. Jag tror

dotsamma gällde mig och jag måste bygga upp mig själv först innan jag kunde ha en del i att bygga upp mitt land och världen.» Situationen i södra Afrika är mera dramatisk än hos oss. Men vare sig vi är svarta eller vita, där nere i en av världens brännpunkter eller här i välståndets mitt, är frågan densamma: är vi fria från likgiltighet och bitterhet så att vi kan vara kanaler för en ny anda?

Grundkampen vinner eller förlorar vi var dag inom oss själva. Utgångspunkten för ett rätt handlande är att vi ställer vårt eget inre i ordning. Det är ett dagligt behov. Vi är — som bekant — ständigt utsatta för krafter som pockar på uppmärksamhet, som för oss på sidospår och som fördunklar visionen. Om vi menar allvar ligger startpunkten alltid inom oss.

Schumacher noterar att vi inte kan nå klar objektivitet och vishet annat än genom att begrunda stillhetens verklighet. Där kan vi åtminstone för ett ögonblick bringa våra självupptagna intressen till tystnad. Frank Buchman²² betonade en gång att första steget, när vi vill orientera vårt inre tillbaka till Gud, är att lyssna lika mycket, som vi talar. »Det är ett enkelt program att börja med. Ändå är det den riktiga strategin för att återföra mänskligheten från dess egocentriska väg. Ty så snart jaget står i centrum, har kriget börjat, vare sig det sedan är fråga om individer eller folk.» Paradoxalt nog leder en pejling inåt, buren av ett sant sökande, till utåtriktade handlingar styrda av omsorg om medmänniskor. Ett sådant inre sökande har ingenting att göra med inåtvänd livsfrämmande fromhet. Det betyder tvärtom befrielse från självupptagenhet. Man kan med fullt skäl tala om en stillhetens dynamik som sätter i gång en skapande process i vårt inre. Den leder kanske först till klarhet om sådant som måste upphöra. Men förr eller senare för den till nya möjligheter och initiativ.

Vi måste vägra att låta alla de stämmor runt om oss som försöker överrösta varandra göra oss döva för den stilla men insisterande rösten i vårt inre. Det är svårare att lyssna till

vad Gud vill säga oss än att framlägga alla våra egna önskemål. Han har ett angeläget ärende till oss nu. Det når inte fram om det inte finns människor som är villiga att motta det.

Det är några väl använda minuter, om vi gör det till en daglig vana att i en stund av stillhet klargöra våra prioriteter. Berövar allehanda aktiviteter tid från det som vi verkligen är menade att göra kan vi aldrig efteråt ersätta detta. »Var dag tänker jag minst en halv timme över vad jag gjorde under gårdagen, vad som var rätt och vad som var fel», sade Vladimir Dedijer^{2 3}, Titos vän och biograf. »Jag ställer mig med ansiktet mot mitt samvete. Det är mycket viktigt att se sig själv klart om jag klart vill se det som försiggår omkring mig.»

När Rajmohan Gandhi^{2 4} en gång besökte Washington, sade han till en senator, att demokratins framtid i Amerika väl kan hänga på om senatorer och kongressmän är villiga att på dörren hänga en skylt med 'Stör ej'. En hektisk aktivitet kan fördunkla den vishet som föds i stillhet. Aktivitet och effektivitet har ibland ingenting att skaffa med varandra. Aktivitet kan nämligen ibland bli ett bedövningsmedel som hindrar oss att tänka igenom vad som verkligen krävs. Brist på stillhet leder lätt till förhastade och illa genomtänkta beslut. Ett par veckor innan Ronald Reagan tillträdde sitt ämbete i Vita Huset skrev Time^{2 5} att mätt med nästan vilket mått som helst behöver en president mera tid till att tänka. »Det är helt uppenbart, att detta är arbete av högsta rang, och det utföres bäst, när man är utvilad och sinnet är obelastat...» Detta gäller inte bara presidenter.

Det är inte så viktigt att kunna peka på vad vi hittills har åstadkommit. Viktigare är att vi är säkra på att vi är på väg i rätt riktning. Moder Theresa inskärper att Gud inte har kallat henne att vara framgångsrik utan att vara trogen. Ett enkelt prov på vad vi verkligen lever för är att fråga oss själva vad som skulle hända, om vår innersta dröm bleve uppfylld. Hur långt sträcker sig vår förväntan? Rör den

blott oss själva, våra närmaste, vårt arbete och våra egna syften? Hur mycket plats har resten av världen i vårt sinne?

En afrikansk FN-diplomat sade nyss i Helsingfors, att Norden har en »enastående chans att bli världssamvete». Han såg häri en stor uppgift för våra länder. Om vi tror på en sådan uppgift borde vi kanske först rikta blicken mot oss själva och se var vi behöver ändras, innan vi är mogna att uppträda som världssamvete. Vår närvaro börjar synas överallt i tredje världen och våra länder får allt flera besök från dessa länder. Vilket exempel visar vi genom dessa kontakter? Motsvarar det en tidigare bild av en europeisk materialism inriktad på ett smalspårigt levnadsstandardstänkande? Eller träffar våra värddar ute i tredje världen och u-ländernas representanter här hos oss affärsmän, pedagoger, experter som ställer människan främst och som ger dem en ny uppfattning om våra nationella syften?

Särskilt Sverige och Danmark har tagit emot arbetskraft från tredje världen. Följden har varit en hel del svårigheter. Men därigenom har också ovanliga möjligheter till kontakt öppnats. Vårt personliga beslut hur vi och för vad vi vill leva, avgör om vi tar vara på alla de brobyggarmöjligheter som idag står till buds.

6. Den goda viljans kedjereaktion

Våra politiska utgångspunkter och vyer kan vara olika men detta utgör inte något hinder för att vi alltmera bör fördjupa oss i vad som är Guds rättvisa för världen. Om människovärdet kommer först, är det lätt att komma fram till en gemensam värdeskala. Våra olika uppfattningar i politiska frågor är blott en tillgång, för de hindrar oss att se ensidigt på problemen. När målsättningen en gång är klar, är det fråga endast om vilja och uthållighet.

Vi är ofta förbryllade inför mångfalden av problem i

världen. Det är svårt att säga var problemens tyngdpunkt ligger. Det är omöjligt att ha en klar bild av alla sammanhang och hur de sinsemellan påverkar varandra. Därför måste vi lämna den högsta strategin åt Gud. Det är inte fråga om att vara passiv utan om att inse att mänsklig intelligens allena är otillräcklig. Självfallet måste vi aktivt leva oss in i allt som sker i världen.

Varje initiativ, från det minsta enskilda till stora rege- ringsbeslut, kan samverka till rätt resultat. Den modernaste datamaskin skulle inte kunna foga ihop det till en helhet men på något sätt syns en högre ordning gripa in när bevekelsegrunderna är osjälviska. Om vi har ett globalt perspektiv för vår blick, har varje gärning som bygger en bro en annan extra betydelse. Denna gärning är inte mera blott en personlig angelägenhet. Det är inte likgiltigt för de större sammanhangen om vi utför den eller lämnar den ogjord. Det är fråga om en länk som fogas till, eller som fattas i en kedja som kan spänna världen runt.

SOS-barnbydörens fader, österrikaren Hermann Gmeiner^{2 6} berättade under ett finlandbesök 1979, att han en gång så starkt greps av föräldralösa barns öde, att han övergav sina studier och startade ett arbete utan vidare resurser. Han blev utskrattad, kallad för en naiv fantast. SOS-idén slog dock rot och ledde till en världsvid aktivitet. För sin insats fick Gmeiner 1983 Carnegiestiftelsens fredspris. »För oss är tredje världen nu viktigast», säger han. »Om alla gör något mera än det som är absolut nödvändigt, lyckas vi med vad som helst.» Han brukar tala om »den goda viljans kedjereaktion», som blott man sätter igång den, kan leda till oanade resultat.

Det är fascinerande att se hur en kedjereaktion som lett till stora omvälvningar har fått sin början. Man kan förlikna den vid en komplicerad matematisk ekvation med många obekanta faktorer. Enskilda människors lydnad för det de innerst vet är rätt, är den faktor som löser ekvationen steg för steg och för mot den slutliga lösningen. Om lydnadens

handling uteblir, kan ekvationens lösning fördröjas eller omöjliggöras. I denna Guds matematik har han allena överblicken över det hela. Hans resurser att förverkliga sina syften består av enskilda människor som väljer att lyda. Det är svårt att förutse vad t.ex. lydnadens ekonomiska konsekvenser blir. Vi vet dock av nedärvd erfarenhet och av många misstag, att omsorg om människor och rätt etik i det långa loppet leder till rätta ekonomiska och politiska beslut.

Det är att märka, att den lydnad som här åsyftas ingalunda alltid är ett val mellan rätt och orätt. Detta val är blott en del av bilden. Ofta blir vi ställda inför val mellan olika, i sig själva goda och legitima alternativ. Därför är det väsentligt att vi vågar pejla våra verkliga motiv, att se var rädsla för människor, bekvämlighet eller fruktan för konsekvenserna kan hålla oss tillbaka. Vi får inte lättvindigt undervärdera de impulser vi får. När vi har fått klarhet om vår egen del i att bygga en ny framtid för världens folk, måste vi följa den ledtråd vi fått och inte låta sinnesstämningar och besvikelser förleda oss.

Jean Monnet²⁷, som spelade en så avgörande ehuru till det yttre ganska anspråkslös roll när det gällde att skapa en ekonomisk enhet i Europa, förliknade sin livsuppgift vid konsten att framställa konjak. Det fina med att göra konjak är att det framom allt annat lär en att ha tålmod, sade han. »Människan gör förslag, men tidpunkten, Gud och årstiderna måste vara på ens sida.» Han gav inte upp, när smalspåriga människor pekade på 'oöverkomliga realistiska' hinder. »Om vi står i en mörk tunnel och ser svagt ljus vid ändan, skall vi då slå om och gå tillbaka till mörkret», frågade han, »eller skall vi fortsätta att vandra mot målet, ehuru vi vet hur långt borta det är?» Somliga människor vägrar att företaga sig någonting, om de inte har en garanti att allt kommer att gå som de har planerat. Sådana människor dömer sig själva till orörlighet.

Ett exempel från Södra Afrika illustrerar detta. Läget i dessa länder är så komplicerat, att somliga totalt har

misströstat om en lösning, medan andra cyniskt blott har sett våld som enda utväg. Den engelska regeringstjänstemannen Hugh Elliott^{2 8} som har arbetat trettiofem år i Afrika berättar om några människor representerande de olika politiska grupperingarna i Zimbabwe. Det var människor som i sitt eget liv hade funnit ett nytt hopp och ett svar till resignation. Medan kriget på 1970-talet rasade, arbetade de på att föra in en ny faktor i en desperat situation. Bland dem var också vita, som hade insett, att de i själva sin livsstil propagerade för marxismen så länge som deras kristna tro var en yttre form, i stället för en andlig kraft att förändra strukturerna i det samhälle de levde i.

En grupp av dessa svarta och vita beslöt träffas varje vecka för att söka klarhet i vad deras bidrag till en fredlig lösning kunde vara. Steg för steg leddes de in i händelsernas brännpunkt. De arbetade effektivt för försoning både i södra Afrika och under Zimbabwekonferensen i London, ända tills det dramatiska händelseförloppet kulminerade i självständighetsdeklarationen och – mot många förmodan – i fred. De upplevde hur en förändring i attityder hos enskilda människor gjorde det möjligt att bryta den onda cirkeln av hämnd och fruktan som hade lett till allt större grymheter på båda sidor. Det är en faktor som ofta glöms bort av diplomater när de försöker foga ihop ett pussel där bitarna helt enkelt inte syns passa in.

Relationerna mellan i- och u-ländernas ledare och folk är ofta inflammerade och vägen är beströdd med bitterhet och besvikelse. Blott kraften att be om förlåtelse och förmågan att förlåta kan ibland bryta de dödlägen som hindrar en ny lösning. Ärkebiskop Vikström^{2 9} påpekade en gång, att det finns många som försöker lära ut en hög moral och många som kritiserar och dömer, men han frågade var de finns som kan förlåta. Vad Vikström säger kan också betyda realpolitik. När Kenyatta efter åratals fängelsevistelse blev frigiven talade han till de vita farmarna i landet. Bara litet tidigare hade den brittiska generalguvernören ännu kallat

honom för »en mörkrets och dödens ledare». Kenyattas ord kom som en total överraskning. Som det självständiga Kenias första president öppnade han dörren för de vita att bygga ett nytt Kenia efter den förödande Mau-Mau revolutionen. »I de fall jag har begått fel mot er», sade Kenyatta, »ber jag er förlåta mig. I de fall ni har begått fel mot mig förlåter jag er.» Hans ord hindrade en planerad massutvandring av vita. Enligt P.D. Abrams³⁰, som var vicechef för Kenias kolonisationsprogram efter självständigheten skapade presidentens oväntade steg det klimat, i vilket programmet kunde genomföras.

Vilka broar kunde inte byggas, om statsmän som nu är trängda i bittra konflikter fällde liknande ord som Kenyatta. De flesta politiker är likväl för svaga och rädda för vad andra tänker för att t.ex. någonsin våga be om förlåtelse. De missar den dynamik som förlåtelse frigör. Också utanför politikerkeretsar skulle vi ha att lära av den statsmannakonst som några av Afrikas ledare gett prov på. Deras ledarskap vittnar om en andens storhet som vi sällan sett i våra länder.

Den vanliga diplomatins räckvidd är begränsad. Vem visar vägen till de områden som sträcker sig utöver den? Vem lär statsmän hur de kan medverka till försoning mellan ledare och folk? Konsten att skapa försoning trampar ännu i barnskor jämfört med konsten att föra krig. Ändå är försoning det första steget mot en bestående nykonstruktion av samhället.

Ibland beror vår negativa inställning till andra grupper eller folk på antipati eller sårade känslor i förhållande till någon bestämd person. När vi är på det klara med var grunden står att finna, blir vårt perspektiv klarare. Det är skäl att snabbt bryta de kedjor som avund och bitterhet fjättrar oss med. Om vi inte är fria från sådana band, är det för oss omöjligt att se klart på våra medmänniskor, deras behov av hjälp och deras möjligheter till en skapande insats. När ett förhållande till en medmänniska har gått i baklås ligger kanske huvudfelet hos motparten. Det kan just därför

vara lättare för oss än för motparten att ta första steget. Vi har aldrig kännedom om alla omständigheter att kunna påstå att det blott gäller en isolerad händelse. Stora dörrar svänger ibland på små gångjärn. Försoning mellan folk har mer än en gång börjat med en försoning mellan två enskilda människor som har varit modiga nog att överge sin stolthet och stiga ut ur sin begränsning.

Varför skulle inte våra nordiska länder kunna bli, inte endast skickliga medlare utan verkliga försonare, frågade en gång Eivind Berggrav^{3 1}. »Att försona är något helt annat än att medla. Medling är oftast ett arrangemang och lämnar efter sig en låst konflikt. Två parter går 'förlikta' från medlingen men de kan gå hem fyllda av bittra tankar och ruvande på nya schackdrag. Sådant kallas fred, men det är allt annat än fred. Det har världen erfarit tillräckligt.»

Ett ödmjukt Norden, som vågar tillstå sina misstag och inte tror sig veta allt bäst utan sträcker ut sin hand till tjänst, kommer att finna öppna portar överallt. President Kekkonen talade en gång om Finlands roll inte såsom domare utan som läkare. Kanske vi i gemensam, osjälvisk insats för världen skapar ett nytt levande innehåll åt begreppet Norden.

7. Levande infrastruktur

En ny rättvis ekonomisk ordning kommer att innebära ett stort steg i mänsklighetens historia. Liksom de första rymdprojekten blir den resultatet av ett långt arbete. Denna gång fordras ett deltagande av alla nationer. En strävan att föra utvecklingen vidare och att skapa en ny ekonomisk världsordning är hädanefter oskiljbara, betonar Amadou-Mahtar M'Bow^{3 2}, UNESCO:s generalsekreterare. »Tillsammans bildar de en global uppgift, en arbetsuppgift för människor för att tjäna människor.» Den som vill vara med,

kommer att ledas på nya och okända vägar. Ungdomen kan inte mera gripas av uppgifter som begränsas av våra nationella gränser. Det är de stora, avgörande världsuppgifterna som kommer att fånga dess fantasi och vilja.

Att förverkliga tanken på en ny ekonomisk världsordning griper i själva verket så djupt in i våra attityder och vårt liv, att vi helt enkelt borde tala om en ny världsordning. John Vikström var inne på detta när han vid kyrkornas fredsmöte i Uppsala^{3 3} 1983 betonade att vi inte blott behöver en ny ekonomisk ordning »utan också en ny moralisk världsordning».

Vi är var och en kallade att deltaga i uppgiften att omskapa världen. Det är livets mening här, ty att omskapa världen är helt enkelt att bli Guds medarbetare, så att hans rättvisa sker. Världen behöver en global infrastruktur av människor, som blir kanaler för att Guds syften förverkligas i varje land och i varje internationellt sammanhang. Framtidens ledare måste våga välja det som är rätt för helheten och våga avvisa egennyttiga beräkningar.

En livsuppgift öppnar sig för den som är villig. Vi finner en mening i att lära känna fakta och förhållanden, att lära känna de människor som kan påverka besluten, en mening i att själva leva i enlighet med de ideal vi vill främja. Vi kan påverka opinionerna genom olika organisationer, pressen, partierna och kyrkosamfunden för att skapa ett klimat som främjar riktiga avgöranden på beslutsnivån. När Willy Brandt framlade sina tankar om Brandtkommissionens arbete för ILO i juni 1980 i Geneve, slutade han med att framhäva betydelsen av vanliga människors insats. Han konstaterade, att endast när viljan att åstadkomma ändringar upp bärs av de stora sociala grupperna och endast när regeringarna känner trycket från vanliga medborgare, endast då blir trängande reformer möjliga och effektiva, både nationellt och internationellt.

Genom vår hållning kan vi sporra våra statsmän till aktion i rätt riktning och ge dem en grundval för sin insats.

När vår egen övertygelse är byggd på fakta och på en livsstil i samklang med en rätt målsättning, kan den inte avfärdas som irrelevant filosofi. En levande infrastruktur av människor som försöker leva på detta sätt skapar en grund, på vilken riktiga ekonomiska strukturer kan fungera. Den nödvändiga förändringen i de yttre strukturerna måste framskrida parallellt med en förändring i människor. Det är värt att komma ihåg, att inga strukturer uppstått av sig själva. Liksom det är människor som har skapat dem, så är det människor som kan förändra dem. Det är ett faktum baserat på mänsklig erfarenhet, att vi aldrig vet vad vi kan medverka till, förrän vi verkligen försöker.

Schumacher återkommer ständigt till det nya motiv som först måste bryta igenom. Vilka är de livsuppehållande krafterna, frågade han. »Kärleken till nästan och förtröstan på Gud, en hjärtats storhet och generositet som blott bereder en mycket anspråkslös plats åt de egna fördelarna; framför allt ett medvetande som aldrig lämnar oss, att människan inte har skapat sig själv, att hon lever i en värld, som hon inte heller har skapat, en värld som omger henne med under på alla sidor och vid varje tid och som i oändlig grad övergår hennes fattningsförmåga.»

Vi har alla fått olika gåvor och vi har alla olika utgångslägen. Vi har ofta hamnat i förhållanden som vi frivilligt aldrig hade valt och som binder oss och våra möjligheter att göra det vi helst hade gjort. Men intet och ingen kan hindra oss att välja ett mål som ger en central mening åt livet. Har vi träffat detta val, finner vi alltid till vår överraskning att det existerar större chanser till insats än vi har anat. Hela vår tankevärld, den medvetna liksom även den omedvetna, är då inriktad på ett bestämt sätt. Vi är därigenom färdiga att liksom i flykten fånga de möjligheter som passerar oss. Nyckeln är ett villigt, ödmjukt och sökande sinne.

Gud älskar världen och dess inbyggare mer än vi, men vi är hans redskap. Vår villighet att ställa oss till förfogande är

det gångjärn på vilket dörren till en rättvis framtid öppnar sig. Vår uppgift är inte att bekymra oss om hur viktig vår egen insats sedan är. Det som vid någon tidpunkt synes stort, kan emellanåt i längre perspektiv få en anspråkslösare plats, medan en till synes obetydlig detalj blir impulsen till ett händelseförlopp av stora mått. Vi bör akta oss för att alltför snabbt och kategoriskt döma vad som är betydelsefullt. Väsentligt är att vi gör vår del omsorgsfullt och helhjärtat. Kanske ingen någonsin ger oss erkännande för våra ansträngningar och för det vi själva har offrat, Kanske våra syften missförstås och förlöjligas. Vår belöning är vissheten att vi har investerat vår energi, våra tankar och vårt hjärtas kraft i det största och väsentligaste vi har sett.

FÖRKORTNINGAR

BNP	Bruttonationalprodukt
ECE	FN:s ekonomiska kommission för Europa
EG	Europeiska gemenskapen
FAO	FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation
GATT	Allmänna tull- och handelsavtalet
ILO	Internationella arbetsorganisationen
IMF	Internationella valutafonden
LDC	De minst utvecklade länderna
OECD	Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling
OPEC	De olje-exporterande ländernas organisation
SIDA	Sveriges u-hjälpsorganisation
UNCTAD	FN:s handels- och utvecklingskonferens
UNEP	FN:s miljöprogram
UNESCO	FN:s organisation för undervisning, vetenskap och kultur
UNICEF	FN:s barnfond
UNIDO	FN:s organisation för industriell utveckling
WHO	Världshälsoorganisationen

REFERENSER

I

1. North-South; A Programme for Survival, Pan Books, London 1980
2. Union Bank Quarterly, Helsingfors 1979
3. Kurt Waldheim: Un métier unique au monde, Paris, Stock 1977
4. Helsingin Sanomat och Hufvudstadsbladet, 23.10.1981
5. U-landsforeningen Svalernes utställning, Århus
6. Hufvudstadsbladet 1979
7. Hufvudstadsbladet 12.5.1979
8. Ny Värld i Bild, Stockholm 1977
9. Hufvudstadsbladet 15.5.1982
10. Garth Lean: God's politician, Darton, Longman and Todd, London 1980

II

1. New World News 16.7.1977, London
2. Common Crisis, North-South: Cooperation for World Recovery, Pan Books, London 1983
3. Akava 1977, Hilikka Pietilä
4. Helsingin Sanomat 25.10.1981
5. New World News 12.5.1979, London
6. Hufvudstadsbladet 14.7.1979
7. Hufvudstadsbladet 2.6.1981
8. Mesarovic-Pestel: Menschheit am Wendepunkt, Deutsche Verlagsanstalt, Stuttgart 1974 (Romklubbens 2. rapport)
9. Hufvudstadsbladet 5.10.1980 och 26.6.1981
10. The Global 2000. Gerald O. Barney (red.): Report to the President of the US. Pergamon Press 1980-81
11. Hufvudstadsbladet 20.11.1979, prof. U.B. Lindström
12. Albert Tévoédjre: Poverty - Wealth of Mankind, Pergamon International Library 1979
13. Kauppalehti 24.9.1979 Helsingfors
14. Suomen Kuvalehti 12.12.1980
15. Frederik Philips: 40 Years with Philips, Blandford Press, London
16. Helsingin Sanomat 31.8.1979
17. New York Times 4.10.1979
18. Svenska Dagbladet 1.10.1980
19. Jan Tinbergen: Reshaping the International Order, Hutchinson 1977 (rapport till Romklubben)
20. Le Figaro 2.9.1981
21. Protokoll från riksdagsdebatten, Nr 48, 12.12.1980, Stockholm
22. Jernindustri 3/1979, Norge
23. Gunnar Myrdal: Asiatiskt drama, Rabén och Sjögren, 1968

24. Boris Simon: Les chiffoniers d'Emmaus, Edition de Seuil, Paris
25. Geoffrey Lean: Rich World – Poor World, Allen and Unwin 1977
26. New World News 12.5.1979, London
27. Globe and Mail 5.10.1979, Toronto
28. Hufvudstadsbladet 29.12.1980, Svenska Dagbladet 2.9.1981
29. E.F. Schumacher: Small is Beautiful, Abacus 1974
30. Wassily Leontif och andra: The Future of the World Economy. Dept. Econ. and Social Affairs, UN Secr. and Govmt. of Netherlands (E76 IIA6, E/A.C.54/L76)
31. Hufvudstadsbladet 21.5.1980
32. Inter Nationes 1979-E, Bonn
33. Mesarovic-Pestel Menschheit am Wendepunkt, Deutsche Verlagsanstalt Stuttgart 1974
34. Helsingin Sanomat 14.9.1980
35. Kahn, Brown, Martel: The Next Two Hundred Years, A Scenario for America and the World, Morrow, 1976
36. Vision, september 1978
37. Ny Verd i Bild, Oslo 1977

III

1. Helsingin Sanomat 5.1.1981, A.R.K. Mackenzie
2. Jernindustri 3/1979, Norge
3. Garth Lean: Rebirth of a Nation, Blandford Press 1976 London
4. Helsingin Sanomat 9.9.1979
5. Himmat 1.6.1981, Bombay
6. Mike Fuller: The Health of Nations: A North South Investigation. McGraw Hill, New York
7. Helsingin Sanomat 29.9.1979
8. Hufvudstadsbladet 16.10.1977
9. Alvin Toffler: The Eco-Spasm Report 1975
10. New World News 25/1979, London
11. G.T. Ordspr. 28:26
12. Kotimaa 18.2.1977, Helsingfors
13. Kansan Uutiset 4.2.1979, Helsingfors
14. Kotimaa 29.9.1978 Helsingfors
15. Ny Verden, Oslo 1977
16. Hufvudstadsbladet 29.8.1982 och 27.7.1983
17. W. Hocking: The Coming World Civilization, Allen and Unwin, 1958
18. Wall Street Journal oktober 1979; The Message of Justice, Peace and Love, St Paul Editions, Boston 1979; The Redeemer of Man, Johannes Paulus II, encyklika 1979; Time 18.6.1979
19. N.T. Luk. 6:27 och Rom. 12:20. Bibelkommissionens översättning NT 81
20. Kotimaa 15.6.1978, Helsingfors
21. ibid
22. Mary Craig: Man from a far Country, Hodder and Stoughton, 1979
23. De Ecclesia. Lumen Gentium. Katolinen tiedotuskeskus, Helsinki 1966
24. Wesley Frensdorff: Ministry-Stewardship of Gifts, Lay Ministries office, Episcopal Church, New York
25. Samtal i Kalkutta april 1981 samt nordiska TV-program 1979
26. Karjalan Heimo, nr 9–10, 27.10.1979
27. Frank N.D. Buchman: Remaking the World, Blandford Press. London

28. Geoffrey Lean: Rich World – Poor World, Allen and Unwin 1977
29. Eivind Berggrav: Nordens insats, Svenska Kyrkans Diakonistyrelses bokförlag, 1940
30. Franz König: L'eglise est liberté. Editions Robert Laffont, Paris 1980
31. Søren Kierkegaard: Synspunkter for min Forfatter-Virksomhed
32. Erik Damman: Dagen er din, Gyldendal Norsk Forlag 1978
33. Hufvudstadsbladet 29.8.1982
34. Marxism, Humanism and Christianity, August 1979, Teresianum Press, Lusaka Zambia
35. Helsingin Sanomat 9.6.1981, P. Lernoux
36. Piguet & Sentis: Ce monde que Dieu nous confie, Editions du Centurion 1979
37. Tal i Tempelplatsens kyrka, Helsingfors 1979
38. Garth Lean: Rebirth of a Nation, Blandford Press, London
39. Kauppalehti 11.9.1979, Helsingfors
40. G.T. Jesaja 58:6-9

IV

1. Meadows och andra: The Limits to Growth, Potomac Associates 1972 (rapport till Romklubben)
2. Kotimaa 18.2.1977
3. P.T. Bauer: Equality, The Third World and Economic Delusion, Weidenfeld and Nicolson, London 1981
4. International Herald Tribune 24.7.1980
5. Frankfurter Allgemeine Zeitung 22.8.1979
6. Helsingin Sanomat 6.6.1977
7. Gabriel Marcel: Un changement d'esperance, Plon, Paris
8. Robert Carmichael par lui-meme, Editions de Caux 1975
9. Svenska Dagbladet 2.8.1982
10. Garth Lean: Rebirth of a Nation, Blandford Press, London
11. Gunnar Adler-Karlsson: Ett samhälle utan moral, Zindermans 1979
12. New York Journal of Commerce 30.3.1981
13. New World News 5.9.1981
14. ibid 16.7.1977
15. Neue Zürcher Zeitung 24.8.1979
16. New World News 12.9.1981
17. Albert Tévoédjre: Poverty – Wealth of Mankind, Pergamon International Library
18. International Herald Tribune 30.8.1979
19. ibid
20. New World News 18.9.1982
21. ibid
22. Frank N.D. Buchman: Remaking the World, Blandford Press
23. Corriera della Sera 16.7.1970, Milano
24. New World News 29/1979, London
25. Time 5.1.1981
26. Hufvudstadsbladet 26.9.1979 och 31.7.1983
27. Time 26.3.1979 och International Herald Tribune 17–18.3.1979
28. Hugh P. Elliott: Darkness or Dawn in Zimbabwe samt Dawn in Zimbabwe – Concept for a Nation, Grosvenor Books, London
29. Kotimaa 15.6.1979, Helsingfors

30. P.D. Abrams: Kenya's Land Resettlement Story, Grosvenor Books, London
31. Eivind Berggrav: Nordens insats, Svenska Kyrkans Diakonistyrelses förlag, 1940
32. Albert Tévoédjre: Poverty – Wealth of Mankind, Pergamon International Library
33. Hufvudstadsbladet 15.4.1983

PERSONFÖRTECKNING

- Aalto, Arvo generalsekreterare 59
Abbé Pierre katolsk präst 40, 60
Abdallah, Anna guvernör 21, 91
Abd-El Rahman Khane UNIDO-chef 12
Abrams, P.D. statstjänsteman 100
Adler Karlsson, Gunnar professor 79, 89
Bauer, P.T. professor 76
Berggrav, Eivind biskop 69, 101
Blanchard, Francis generaldirektör 32
Boumedienne, Houari president 91
Brandt, Willy politiker 9, 25, 26, 102
Buchman, F.N.D. luthersk präst 69, 85, 86, 94
Carmichael, Robert industriman 86, 87
Chesterton, G.K. författare 63
Cheysson, Claude minister 22
Coggan, Donald ärkebiskop 73, 88
Cooper, Anthony statsman 82, 83
Damman, Erik författare 70
Dedijer, Vladimir författare 95
Dolci, Danilo socialarbetare 84, 85
Eliasson, Ingemar minister 79
Elisabeth II 80
Elliott, Hugh regeringstjänsteman 99
Fernandes, George minister 92
Forsse, Anders SIDA-chef 87
Franks, lord (Oliver Frank) nationalekonom 10
Frensdorff, Wesley biskop 67
Fukuda, Takeo politiker 45
Galtung, Johan fredsforskare 51, 52
Gandhi, Indira statsminister 36
Gandhi, Mahatma statsman 79, 84
Gandhi, Rajmohan redaktör 79, 95
Gmeiner, Hermann socialarbetare 97
Grant, James generaldirektör 38, 41, 49
Gyllenhammar, Pehr industriledare 78
Hammarskjöld, Dag generalsekreterare 45
Hardie, Keir arbetarledare 83, 84
Heinonen, Reijo professor 49
Hocking, William professor 63
Houphoët-Boigny Felix president 40, 91
Johannes Paulus II påve 14, 64, 66
Jones, Stanley teol.dr. 63
Juva, Mikko ärkebiskop 39, 65

Kagawa, Toyohiko reformator 82
 Kahn, Herman professor 43, 44
 Kaunda, Kenneth president 61
 Kekkonen, U.K. president 51, 101
 Kenyatta, Jomo president 99, 100
 Keynes, J.M. nationalekonom 47
 Kierkegaard, Sören teolog 70
 King, Martin Luther pastor 84
 Koivisto, Mauno president 76
 König, Franz kardinal 59, 70
 Laine, Jermu minister 35
 Laurén, Pekka professor 42
 Lean, Geoffrey journalist 40
 Leontief, Wassily nationalekonom 42
 Lindström, U.B. professor 28
 Mackenzie, A.R.K. ambassadör 19, 90
 Mahbub ul-Haq nationalekonom 23
 Mahler, Halfdan generaldirektör 48
 Marcel, Gabriel filosof 59, 85
 Mayur, Rashmi politiker 33
 M'Bow, Amadou-Mahtar generalsekreterare 101
 McDonald, Flora minister 40
 McNamara, Robert bankchef 12, 27
 de Mel, Ronnie finansminister 14
 Mitterand, François president 37
 Mhina, J.E.F. ambassadör 91
 Monnet, Jean statsman 57, 98
 Mugabe, Robert statsminister 76, 93
 Myrdal, Gunnar professor 39, 69
 Nyerere, Julius president 11, 24, 27
 Paavali ärkebiskop 68
 Palme, Olof partiordförande 78, 81
 Peccei, Aurelio professor 44
 Pestel, Edouard professor 43
 Philips, Frederik industrichef 33
 Pitt, William statsman 15
 Portillo, José Lopez president 11
 Ramphal, Shridath generalsekreterare 34
 Reagan, Ronald president 17, 34, 37, 69, 95
 Reddy, Neelan Sanjiva president 92
 Ryti, Niilo professor 32
 Saouma, Edouard generaldirektör 24, 27
 Schumacher, E.F. nationalekonom 42, 43, 47, 52, 59, 64, 69, 87, 94, 103
 Shaftesbury, lord statsman 82, 83
 Shegari, Shehu president 56, 92
 Sorsa, Kalevi partiordförande 58, 75
 Strong, Maurice generaldirektör 49
 Söder, Karin minister 13
 Söderblom, Natan ärkebiskop 53
 Theresa, Moder missionsledare 54, 67, 68, 95
 Thatcher, Margaret premiärminister 39
 Tinbergen, Jan nationalekonom 35

Toffler, Alvin författare 52
Trevelyan, G.H. historiker 15
Ullsten, Ola minister 38
Waldheim, Kurt generalsekreterare 11
Ward, Barbara nationalekonom 49, 69
Wesley, John evangelist 89
Vikström, John ärkebiskop 61, 62, 65, 71, 92, 99, 102
Wilberforce, William statsman 15, 88, 89
Wright von, G.H. professor 43
Yamani, Ahmed Zaki minister 44
Asling, Nils minister 78